

Norges miljø- og
biovitenskapelige
universitet

Masteroppgave 2022 30 stp
Fakultetet for landskap og samfunn

Forståelsen av arkitektonisk kvalitet: utfordringer med å styre kvalitetsbegrepet i arealplaner og vurdering av oppfyllelse i byggesak

The understanding of architectural quality:
challenges in controlling the concept of quality in
plans for land use and evaluating fulfillment in
building applications

Danya Ayad Korkosh
By- og regionplanlegging

Forord

Denne oppgaven markerer min avslutning som student i by- og regionplanlegging ved Norges miljø- og biovitenskapelige universitet (NMBU). I løpet av mitt studieløp på fire og et halvt år har jeg hatt en lærerik tid hvor jeg har blitt introdusert for interessante problemstillinger som jeg ønsker å jobbe videre med ut i arbeidslivet.

Jeg vil rette en stor takk til min veileder Gunnar Ridderström for gode faglige diskusjoner og tilbakemeldinger. Jeg vil også benytte anledningen til å takke både familie og venner for oppmuntring gjennom oppgaveskrivingen og studiet for øvrig.

Rælingen, desember 2022

Danya Korkosh

Sammendrag

Denne oppgaven tar for seg hvordan begrepet «arkitektonisk kvalitet» forstås av arkitekter, nasjonale policygivere og lovgiver. I tillegg til å undersøke hvilke elementer ved denne forståelsen som kan styres i plan- og bygningsloven (pbl.), forsøker oppgaven å avklare om det finnes rammer for hvordan krav til oppfyllelse av kvalitet i arealplaner skal vurderes i den enkelte byggesak.

Gjennom analysearbeidet har det blitt klart at det finnes både likheter og ulikheter blant de faglige aktørenes forståelse av kvalitetsbegrepet. Som lokal planmyndighet har kommunen anledning til å styre noen av disse elementene i juridisk bindende arealplaner, i medhold av pbl. Andre elementer vil bygningsmyndighetene kun ha mulighet til å vurdere i den enkelte byggesaken. Det er også noen deler ved begrepet som kommunen verken kan styre eller vurdere i eller i medhold av pbl.

Det er en utfordring at både arkitekter og nasjonale policygivere peker på at meningsinnholdet i begrepet ikke kan reduseres til enkeltelemtener, samtidig som lovgivningen har manglende virkemidler for at plan- og bygningsmyndighetene kan styre eller vurdere helheten ved de faglige aktørenes forståelse. Dette er en relevant problemstilling, i det bestemmelser kan angi at et tiltak skal ha høy arkitektonisk kvalitet uten at det gis en nærmere redegjørelse for hva dette betyr. I praksis betyr dette at det vil være elementer ved kvalitetsbegrepet som er ment skal styres i arealplanen, men som det ikke er mulig å vurdere oppfyllelsen av i den enkelte byggesaken. Slik blir begrepsbruken dermed upresis, og fungerer som en inngangsport til tolkningstvil.

Abstract

This master thesis examines how the term «architectural quality» is understood by architects, national policymakers and legislator. In addition to studying which elements of the quality term that can be controlled in or in accordance with the Planning and Building Act, the thesis clarifies whether there are frameworks for how the fulfillment of quality should be evaluated as a part of the building permit.

Through the analysis, it has become clear that there are both similarities and differences among the professional instances' understanding of the concept of quality. The municipality, as the local planning and building authority, can control some of these elements in spatial plans in accordance with the legislation. While other elements will only be evaluated by the building authorities, as a part of the building permit. There are also some parts of the term that the municipality neither can control nor evaluate in or in accordance with the Planning and Building Act.

It is challenging that both architects and national policymakers calls attention to the fact that the meaning of the term cannot be reduced to individual elements, while the legislation lacks tools that makes it possible to control or evaluate all parts of the understanding of architectural quality. This means that there is a possibility that the content the term is intended to contain, is not taken care of in the process from planning to implementation. This applies, for example, to a provision that a project must have good architectural quality, without a further explanation of what the meaning of the term is. The use of the term thus becomes imprecise and is as a gateway to interpretive doubts.

Innholdsfortegnelse

Forord	1
Sammendrag	2
Abstract	3
1. Introduksjon og bakgrunn	6
1.1 Introduksjon av tematikken og dens relevans for planleggingsfaget	7
1.2 Gjennomgang av et konkret eksempel for å belyse tematikken	7
1.2.1 Introduksjon av plan- og byggesaken	8
1.2.2 Relevante temaer i planprosessen	8
1.2.3 Søknad om rammetillatelse	10
1.2.4 Søknad om igangsettingstillatelse	13
1.2.5 Problemstillinger som eksemplet reiser	14
1.3 Nærmere om behovet for å gå videre med problemstillingen	15
1.4 Redegjørelse for problemstillinger	16
1.4.1 Hovedproblemstilling	16
1.4.2 Delproblemstilling 1	17
1.4.3 Delproblemstilling 2	17
1.4.4 Delproblemstilling 3	18
2. Metode	19
2.1 Valg av forskningsdesign	20
2.2 Dokumentstudie som metode	20
2.3 Hermeneutisk tilnærming	21
2.4 Vurdering av metodiske valg	22
3. Analyse	23
3.1 Arkitekter, nasjonale policygivere og lovgivers forståelse av «arkitektonisk kvalitet»	24
3.1.1 Analyse av arkitektenes forståelse av begrepet	24
3.1.1.1 Sammenfatning av arkitektenes forståelse	27
3.1.2 Analyse av nasjonale policygivere sin forståelse av begrepet	28
3.1.2.1 Sammenfatning av nasjonale policygivere sin forståelse	31
3.1.3 Analyse av lovgivers forståelse av begrepet	31
3.1.3.1 Sammenfatning av lovgivers forståelse	35
3.2 Hensynet til kvalitetsbegrepet i pbl.	35
3.2.1 Hensynet til kvalitetsbegrepet i lovens formålsparagraf	35

3.3 Elementer ved begrepet som lar seg styre i medhold av lovens plandel	36
3.3.1 Elementer ved begrepet som lar seg styre i kommuneplanens arealdel	37
3.3.2 Elementer ved begrepet som lar seg styre i reguleringsplan	39
3.4 Elementer ved begrepet sett opp mot lovens byggesaksdel	41
3.5 Elementer ved begrepet sett opp mot byggteknisk forskrift (TEK17)	42
3.6 Den ulike forståelsen sett opp mot lovens plan- og byggesaksdel	43
3.6.1 Styring og vurdering av arkitektenes forståelse i pbl.	43
3.6.2 Styring og vurdering av nasjonale policygiveres forståelse i pbl.	49
3.6.3 Styring og vurdering av lovgivers forståelse i pbl.	51
4. Diskusjon	53
4.1 Vurderingen av «god» og «mindre god» arkitektonisk kvalitet i pbl.	54
4.1.1 Vurderinger som skal foretas i en byggesak	54
4.1.2 Nærmere om vurderingen av arkitektonisk kvalitet	54
4.1.3 Kvalitetsbegrepet som en inngangsport til tolkningstvil	57
5. Avslutning	59
5.1 Oppsummering og refleksjoner	60
6. Referanser	62
6.1 Litteraturliste	63
6.2 Figurliste	67
6.3 Tabeller	69

1.1 Introduksjon av tematikken og dens relevans for planleggingsfaget

Som menneske er vi til enhver tid omringet av bygde omgivelser. Hvordan disse er utformet kan sies å være viktig utover den enkelte bygningen eller det konkrete uterommet. Det er mulig å bruke arkitektur for å oppnå felles målsettinger i samfunnet. Dette er av betydning for blant annet gode nabolag, opplevelsen av fellesskap, livskvalitet og folkehelse (Kommunal- og distriktsdepartementet, 2022a).

Arkitektur er ikke noe som utelukkende er forbeholdt academia, herunder arkitekter eller arealplanleggere. Engasjementet rundt Arkitekturoppgjøret er et relevant eksempel på hvordan også andre innbyggere er opptatt av utformingen av omgivelsene. Med sine 68 000¹ følgere på Instagram, er det klart at Arkitekturoppgjøret har klart å skape et engasjement rundt tematikken.

Utformingen av omgivelsene er ett av flere hensyn som skal ivaretas ved praktisering av arealplanlegging. Det kan her gis juridisk bindende bestemmelser om hvordan utformingen av omgivelsene skal foregå. Det er plan- og bygningsmyndighetene som i medhold av pbl. som kan gi bestemmelser om utviklingen av arealene. Deres adgang til å gi bestemmelser om slik arealutvikling må skje innenfor gitte rammer, rettslig hjemmel, som finnes i lovgivningen.

Som sektorovergripende lov, er pbl. svært omfattende. Loven gir mulighetsrom, og stiller krav til prosessen fra planlegging til gjennomføring. Herunder prosessen fra utarbeidelse av arealplaner til saksbehandling av et omsøkt tiltak etter denne. Ved utforming av arealplaner vil det dermed være viktig å ta hensyn til at det skal være mulig å forvalte plandokumentene. Med dette. Med dette menes blant annet behovet for å formulere bestemmelser i medhold av lov som det er mulig å styre etter i den enkelte byggesak. I denne oppgaven er det forståelsen av begrepet arkitektonisk kvalitet i plan- og byggesaker som er temaet.

1.2 Gjennomgang av en konkret sak for å belyse tematikken

I det følgende vil en sak fra en norsk kommune bli gjennomgått for å illustrere hvordan temaet er relevant for planleggingsfaget. Saken setter søkelyset på utfordringene som knytter seg til å vurdere hvorvidt bestemmelser om utforming av fasader, som er gitt i medhold av plan- og bygningsloven, kan anses som oppfylt. Helt konkret handler det om at kommunen på den ene

¹ Tall fra Instagram hentet den 06.10.2022.

siden vurderer at en reguleringsbestemmelse ikke er oppfylt, mens arkitekten(e) mener det motsatte.

1.2.1 Introduksjon av plan- og byggesaken

Eksempelet som vil gjennomgås er fra Bjertnes i Nittedal kommune i Viken fylkeskommune. Arbeidet med utviklingen av planområdet startet allerede i 2014 med et oppstartsmøte hvor formålet var å avklare de ytre rammene for utbygging av boliger. Planprosessen foregikk over et år før detaljreguleringsplanen ble vedtatt høsten 2015. Rammetillatelse ble omsøkt i 2017, men kommunen avslo denne da det forelå flere dispensasjonsforhold som vesentlig tilsidesatte hensynet bak reguleringsplanens bestemmelser. Med dette som utgangspunkt, ble det i 2018 igangsatt en ny planprosess med utgangspunkt i den tidligere vedtatte planen. Det ble i all hovedsak inntatt nye rekkefølgebestemmelser, samt gjort endringer i både plankart og planbeskrivelse. Dette resulterte i en detaljreguleringsplan som ble vedtatt den 04.06.2020.

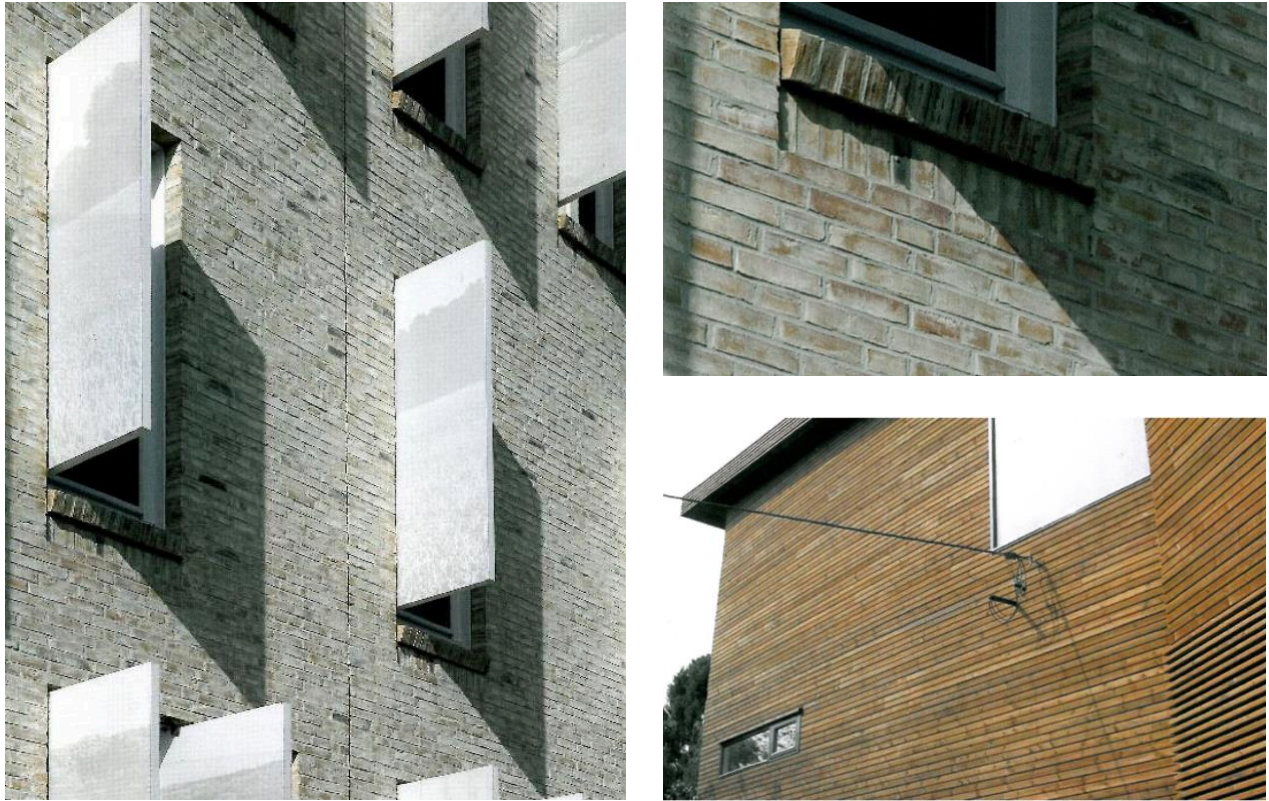
1.2.2 Relevante temaer i planprosessen

Det fremgår av planbeskrivelsen at utforming, herunder materialbruk, fasadebehandling og volum, har vært relevante temaer i planprosessen. Kravet til materialbruk og fasadebehandling begrunnes slik i planbeskrivelsen:

«Utbyggingen av Bjertnes inngår i den planlagte fortettingen og urbaniseringen av det nye Nittedal sentrum. Med utgangspunkt i det etablerte Mo-senteret skal det videreutvikles og pleies en lokal stedsidentitet. Materialbruk og fasadebehandling skal underbygge dette, sammen med utformingen av bebyggelse og uterom. Eksisterende bebyggelse i Mo-senteret og i omkringliggende boligbebyggelse har gjennomgående vært preget av trematerialer. Med den høye utnyttelsen som nå er planlagt, antar vi at et større innslag av tynge fasadematerialer er aktuelt. Materialkvalitet og varighet bør være viktige kriterier ved detaljplanleggingen.» (Nittedal kommune, 2019, s. 43)

Ovenstående beskrivelse redegjør for forventninger som finnes til utviklingen av planområdet. Det er lagt vekt på at det ved realisering av planen skal legges vekt på omgivelsene. Helt konkret tar planbeskrivelsen stilling til hvilke materialer fasadene kan kles med. Det er lagt vekt på kvalitet og varighet ved materialene, og tegl nevnes helt eksplisitt som et fasademateriale i planbeskrivelsen.

Planbeskrivelsen går nærmere inn på materialbruk på de synlige fasadene fra Riksvei 4 (Rv.4) i øst og nord. Det blir her lagt vekt på at tegl er et solid og tradisjonsrikt materiale som er et særlig aktuelt fasademateriale. Videre foreslås trekledning for å bryte opp teglfasaden. Det er også lagt ved noen bilder som viser foreslått materialbruk og fasadekledning.

Figur 1. Bilder hentet fra forslag til fasadematerialer i planbeskrivelsen.

Planbeskrivelsen gjør også rede for utformingen av bebyggelsen, hvor følgende beskrivelse gis:

«Blokkene, som er i 4 til 6 etasjer, er utformet med horisontale forskyvninger, og en delvis tilbaketrekning av de to øverste etasjene. Dette åpner for et stort antall attraktive leiligheter med takterrasse. I skisseprosjektet er disse forskyvningene benyttet for å gi bygningsvolumene en rytmisk variasjon. Hovedtrekkene i denne intensjonen er nedfelt i reguleringsbestemmelsene; horisontalforskyvningene i form av byggegrenser, mens inntrukne toppetasjer sikres ved at arealet begrenses til en viss prosent av underliggende etasjes areal. Også østfasaden mot RV4 styres av slike rammer, for å unngå at den framstår som en kjedelig bakside.» (Nittedal kommune, 2019, s. 22)

Den ovenstående redegjørelsen sier noe om hvordan forskyvinger i bygningsmassen er benyttet for å oppnå variasjon. Det vises samtidig til at reguleringsbestemmelsene skal ivareta dette grepet. Det pekes særskilt på at det finnes styringsrammer i planens bestemmelser som skal sørge for at fasadene mot Rv.4 ikke vil oppleves som en «kjedelig bakside.»

Reguleringsplanen innehar en bestemmelse om utforming i § 3.1.3, hvor det heter at:

«Bebyggelsen skal utformes i et visuelt enhetlig formspråk. Fasadene skal brytes opp og gis et variert preg gjennom horisontale og vertikale sprang, samt variasjon i detaljering og materialbruk. Fasader og takflater skal ha avdempede farger og matt overflate. (...). Taklandskapet skal behandles som en del av tiltakets samlede arkitektoniske uttrykk.» (Nittedal kommune, 2019a, s. 4)

Reguleringsbestemmelsen sier at fasadene skal brytes opp, og inneha de sprangene som er beskrevet i planbeskrivelsen. Videre sier den noe om at det skal være variasjon i detaljeringen og bruk av materialer. Også overflaten av fasadene blir nærmere regulert i det bestemmelsen angir at disse skal ha en avdempende farge og være matte.

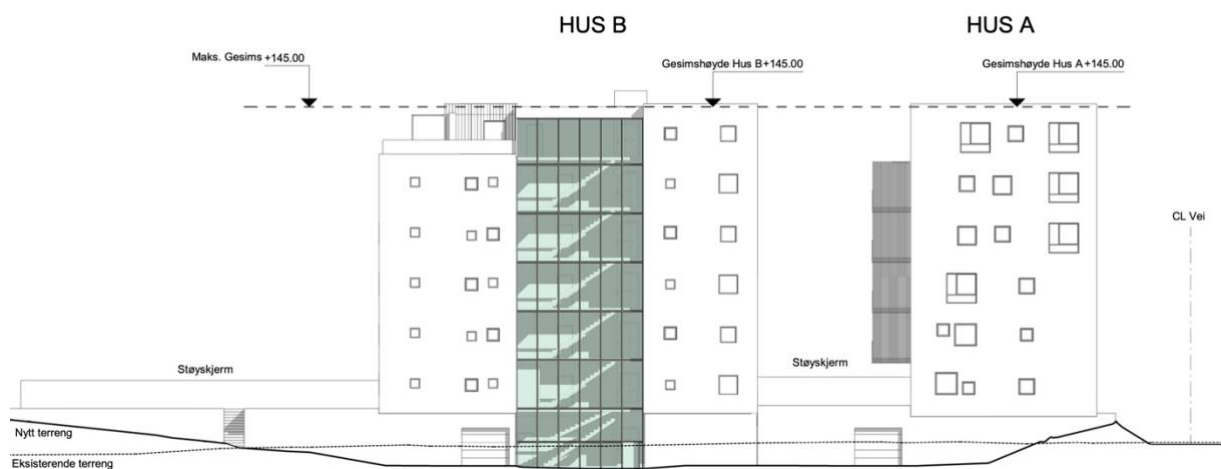
1.2.3 Søknad om rammetillatelse

Kommunen mottok søknad om rammetillatelse den 08.07.2020 for oppføring av 3 boligblokker i 5 og 6 etasjer. Slik tillatelse ble gitt den 29.09.2020. Det kommer frem av tillatelsen at kommunen, ved sin behandling av søknaden, har lagt stor vekt på utforming og visuelle kvaliteter. Fra kommunens vedtak hitsettes følgende:

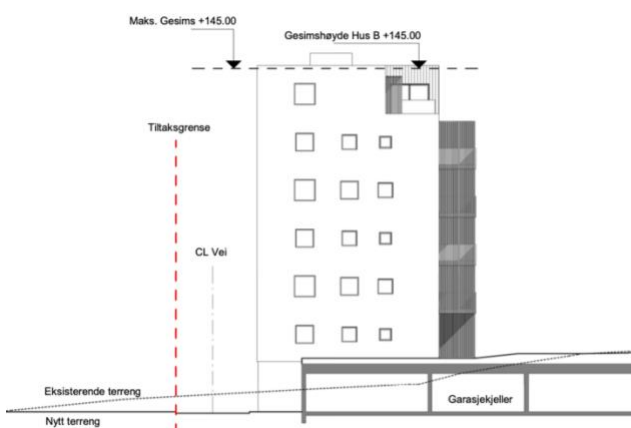
«Som et stort og synlig prosjekt i bygda er det viktig at tiltaket gis en utforming med god arkitektonisk kvalitet i form, materialer og utførelse. Kommunen finner derfor grunnlag for å legge stor vekt på visuelle kvaliteter i vår vurdering av prosjektet, både ved søknad om rammesøknad og i videre detaljprosjektering frem mot igangsettingstillatelse.» (Nittedal kommune, 2020a, s. 5).

Det ovenstående illustrerer hvilken betydning det omsøkte tiltaket har. Det er tydelig at det er viktig for kommunen at det blir lagt vekt på arkitektonisk kvalitet hva gjelder form, material og utførelse. Dette som en følge av bebyggelsens plassering i Nittedal. Det er også et frempek på den konkrete vurderingen kommunen foretar i vedtaket.

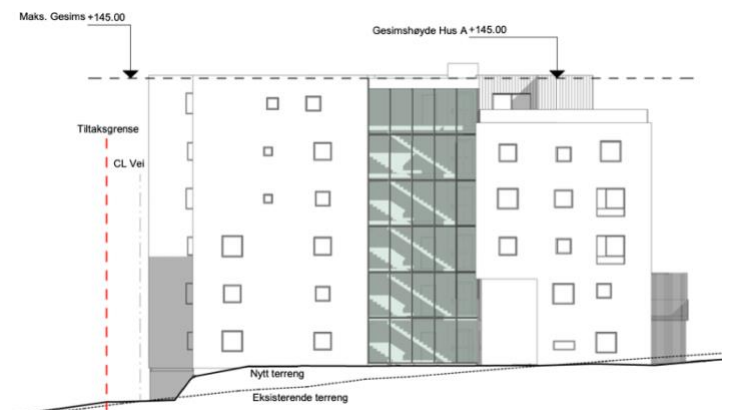
Vurderingen av utforming og visuelle kvaliteter i kommunens vedtak tar innledningsvis for seg fasadene på bygningsmassene i prosjektet. Kommunen beskriver fasadene mot vest og sør som åpne, mens fasadene mot øst og nord som lukket. Det vises videre til at «*graden av lukkethet er en konsekvens av plasseringen med støypromblematikk fra riksvegen.*» Det fremgår videre at kommunen har uttrykt bekymring for fasadene som oppleves som lukkede i et tidligere møte med ansvarlig prosjekterende for arkitektonisk utforming. Bekymringen handler om blant annet vinduskomposisjon og materialbruk på de synlige fasadene «*som møter befolkningen, enten de kjører gjennom bygda eller ankommer leilighetene.*» (Nittedal kommune, 2020a, s. 6).

Figur 2. Fasader mot øst på hus B og A fra søknad om rammetillatelse.

Figur 3. Fasade mot nord på hus B fra søknad om rammetillatelse.

Figur 4. Fasade mot nord på hus A fra søknad om rammetillatelse.

Kommunen går nærmere inn på bekymringene om vinduskomposisjon, i det følgende vurdering foretas i kommunens vedtak:

«Vinduene i fasadene er i hovedsak kvadratiske, men har ulike størrelser og ulike brystningshøyder, for å gi fasadene et «pulserende uttrykk». Kommunen støtter intensjonene og er positive til variasjonen, men opplever fasadene, spesielt mot øst, som

rotete da det ikke er mulig å lese en rytme eller logikk. Vinduskomposisjonen som vist fremstår tilfeldig, mer rotete enn pulserende, og kommunen anbefaler at variasjonen forenkles eller settes inn i et tydeligere system i videre detaljprosjektering.» (Nittedal kommune, 2020a, s. 6)

Også materialbruken blir nærmere vurdert i kommunens vedtak, hvor følgende hitsettes:

«Materialbruken påvirker et byggs visuelle karakter betydelig. Tiltaket er prosjektert med en konsekvent materialbruk med kun to hovedmaterialer på bygningskroppen: fasadeplater i en varm grå/brun farge på overflaten og tre der det «skjæres» ut biter av volumet. I møtet den 25.09.2020 [møte med ansvarlig søker og ansvarlig prosjekterende for arkitektonisk utforming] kommer det frem at fasadeplatene skal underordnes og tilpasses vinduenes plassering, og ikke utføres slik det er vist på illustrasjonene. Kommunen forutsetter at fasadeplatenes størrelser og formater tilpasses fasadens vindusplassering og spiller på lag med det overordnede formspråket. Ved søknad om igangsettingstillatelse skal det foreligge fasadetegninger som gir et helhetlig bilde av fasaden hvor farger og materialitet vises.» [min presisering] (Nittedal kommune, 2020a, s. 6).

Rammetillatelsen gjør rede for at det har vært foreslått to ulike strategier for å oppnå variasjoner i fargevalg på fasadene. Strategiene innebærer enten variasjon i farger på de ulike bygningene, eller variasjon i farger på en og samme bygning. Det er videre opplyst om at dette er noe som den prosjekterende for arkitektur vil vurdere i den videre detaljprosjekteringen. Videre forutsetter kommunen at:

«(...) strategi velges på grunnlag av en helhetlig og gjennomarbeidet arkitekturfaglig vurdering. Ved søknad om igangsettingstillatelse skal det redegjøres for valgt løsning. Ved redegjørelsen skal det ligge tegninger/skisser som illustrerer alternativene og støtter opp under vurderingen. Det skal vektlegges å bryte opp fasadene for å motvirke at bebyggelsen fremstår som en flat, grå masse mot riksvegen. Samtidig skal valgt løsning gi en god balanse i prosjektet. Kommunen påpeker at fasadene skal gi variasjon i detaljering og materialbruk, jf. reguleringsbestemmelsenes punkt 3.1.3. God materialbruk skal prioriteres og er et vilkår for at igangsettingstillatelse gis.» (Nittedal kommune, 2020a, s. 6)

1.2.4 Søknad om igangsettingstillatelse

Det ble i tiden etter rammetillatelse søkt om flere igangsettingstillatelser som gjaldt adkomst til bebyggelsen og utgraving av byggegrøp (IG1) samt fundamentering og betongarbeider (IG2). Ved søknad om sistnevnte tillatelse mottok kommunen en redegjørelse med tilhørende fasadetegninger av den estetiske utformingen av prosjektet. Det ble vurdert at det er behov for en nærmere redegjørelse for materialvalg og oppbrytning av fasadene mot øst og nord. Dette som en følge av at kommunen ikke anså reguleringsbestemmelsen i § 3.1.3 som oppfylt.

Ansvarlig prosjekterende for arkitektur oversendte en nærmere redegjørelse av utformingen av bygningsvolumene på bakgrunn av kommunens anmodning. Det ble her gjort rede for at utformingen av bygningsvolumene har nær sammenheng med hvilken funksjon de er ment til å ivareta. Det blir videre gjort rede for at:

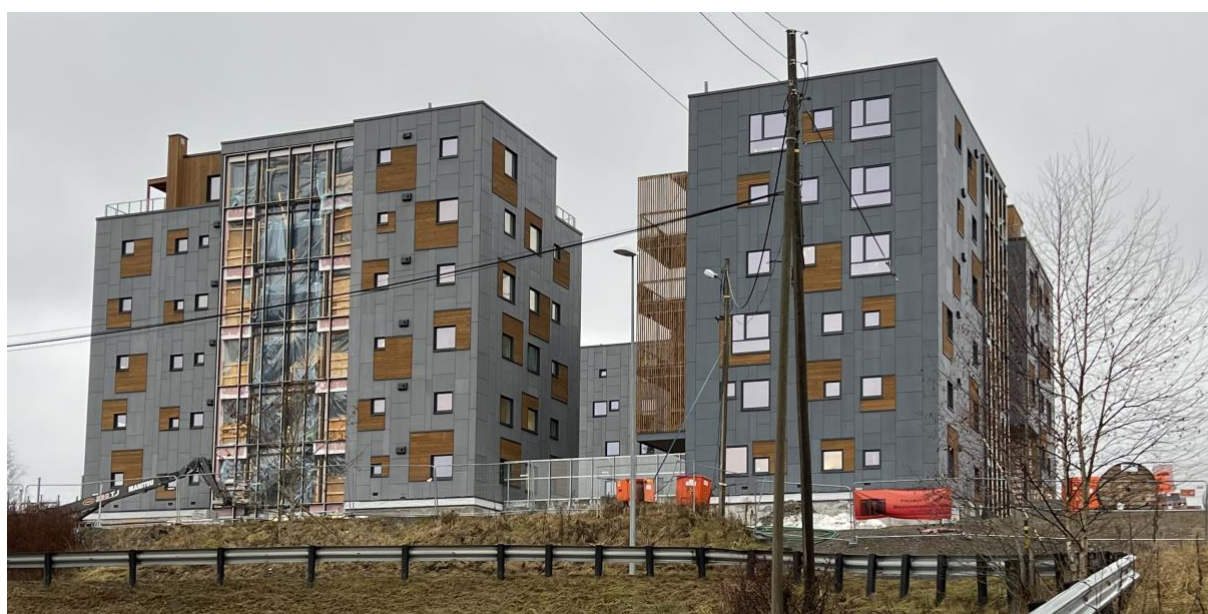
«Mot riksveien er det mer lukkede fasader, for å tilfredsstille krav om støyskjerming. Her er det ikke så attraktivt med takterrasser. Men fasadene mot øst og nord har eksponerte trapperom, med glassfelt som vil være opplyst på kvelds- og nattetid. De store glassflatene gir en svært variert eksteriørvirkning, i en mye større skala. Mot øst er det få eller ingen nære naboer, og disse fasadene oppfattes i stor grad av trafikanter som passerer i fart på riksvei 4.» (Nittedal kommune, 2021, s. 1)

I den ovenstående redegjørelsen anføres det at fasadene mot øst og nord har glassfelt som gir en «svært variert eksteriørvirkning», og at det er kravet om støyskjerming som fører til at fasadene mot riksveien fremstår som mer lukkede fasader. Det understrekes samtidig at det er trafikanter som passerer i fart på riksvegen som oppfatter disse. Dette som en følge av at det er få eller ingen nære naboer.

Videre understreker ansvarlig prosjekterende for arkitektur kommunens rolle som forvalter av plan- og bygningsloven, og mener samtidig at kommunen feiltolker bestemmelsen i § 3.1.3. Ansvarlig prosjekterende for arkitektur imøteser gjerne et møte med kommunen om «estetikk, det være seg proporsjoner og skala, vinduskomposisjon eller materialbruk.» Det blir samtidig presisert at dette er deres fag. (Nittedal kommune, 2021, s. 2).

Søknaden om igangsettingstillatelse ble politisk behandlet i to omganger. Det fremgår av saksfremlegget til den første behandlingen at rådmannens innstilling var å avslå søknaden med

begrunnelse om at søknaden ikke oppfylte bestemmelsen reguleringsbestemmelsen i § 3.1.3, vilkår i rammetillatelse og pbl. § 29-2 om visuelle kvaliteter (Nittedal kommune, 2022a, s. 16). Det fremgår av digitalt møteopptak fra møtebehandlingen at politikerne hadde mottatt et revidert forslag i forkant av at møtene skulle avholdes. Det ble fattet et vedtak i kommunestyret om at saken sendes tilbake til administrasjonen for behandling. Saken ble etter hvert fremmet på nytt til politisk behandling. Det fremgår av saksfremlegget til denne behandlingen at administrasjonens innstilling, på bakgrunn av ny mottatt dokumentasjon, var å innvilge søknad om igangsettingstillatelse (Nittedal kommune, 2022b, s. 1). Slik innstilling ble vedtatt av kommunestyret. Det ble gitt igangsettingstillatelse den 09.03.2022 av administrasjonen.

Figur 5. Fasade mot øst. Hus A til høyre og hus B til venstre.

1.2.5 Problemstillinger som eksemplet reiser

Gjennomgangen av eksemplet fra Nittedal reiser flere interessante faglige problemstillinger. Dette være stedstilpasning, utforming av planbestemmelser, hvilken betydning føringer i en planbeskrivelse har, rollefordeling og tolkningstvil, for å nevne noen.

Ansvarlig prosjekterende for arkitektur sin redegjørelse for grensegangen mellom deres rolle og den rollen kommunen har i medhold av pbl. er svært interessant. Det blir her lagt vekt på at arkitektur er arkitektenes fag, og at kommunen har funksjonen som en forvalter av pbl. Det vil derfor være interessant å gå nærmere inn på hvordan vurderingen av arkitektur forstås i de ulike faglige sammenhengene.

Problemstillingen er viktig utover den enkelte plan- og byggesaken i Nittedal kommune. Dette som en følge av begrepsbruken er en svært viktig del av utarbeidelse av arealplaner, og saksbehandling etter denne. Avklaring av hvorvidt begrepsbruken er sammenfallende på tvers av fagdisiplinene vil slik være viktig å undersøke. Dette for å forsøke å finne ut av hvorvidt det foreligger en omforent forståelse, i det ordlyden i planbestemmelser vil være juridisk bindende.

1.3 Nærmere om behovet for å gå videre med problemstillingen

Forskningsrapporten *Erfaringer med å sikre arkitektonisk kvalitet gjennom planlegging* er utarbeidet av Arbeidsforskningsinstituttet AFI ved OsloMet på oppdrag fra Planavdelingen ved Kommunal- og distriktsdepartementet (KDD) (Andersen et al., 2020, s. 3). Rapporten gjør rede for de ulike styrings- og sikringsvirkemidlene som finnes i lovgivningen og erfaringer ved utøvelse av disse i praksis. Helt konkret tar rapporten for seg bruken av det kommunale handlingsrommet som er gitt av de nasjonale myndighetene. Videre belyser rapporten hvilke utfordringer som finnes med å sikre arkitektonisk kvalitet i arealplanleggingen.

Det fremgår av rapporten at plan- og bygningsmyndighetene opplever at det er på det lokale plannivået at de kan sikre arkitektonisk kvalitet. Ifølge kommunene som har vært en del av forskningsrapporten så er det reguleringsplanen som er viktigst for å oppnå forutsigbarhet når det gjelder visuelle kvaliteter i arealutviklingen. Sammen med pbl. utgjør disse de viktigste styringsrammene, ifølge rapporten. Det er også et viktig funn at kommuneplanens areadel er vurdert som et viktig styringsvirkemiddel. Dette i motsetning til samfunnsdelen, som ikke blir ansett som et virkemiddel for å tjene et slikt formål (Andersen et al., 2020, s. 7).

Forskningsarbeidet som er gjort har kastet lys over flere utfordringer med å sikre arkitektonisk kvalitet i arealplanleggingen. Rapporten tar for seg særlig 6 elementer som gjør det utfordrende for kommunen å sikre arkitektonisk kvalitet. Disse er gjengitt her:

1. Manglende kompetanse og kapasitet
2. Manglende intern samordning i kommunen
3. Kommuner uten tradisjon og vilje for styring gjennom plan (utdaterte planer)
4. Arkitektonisk kvalitet er et begrep som oppleves som vanskelig å definere og nedfelle i det kommunale planhierarkiet
5. Lokale politikere prioriterer utbyggers økonomi

6. Nasjonale styringssignaler vektlegger andre hensyn – ikke stort nasjonalt politisk «trykk» på arkitektonisk kvalitet (Andersen et al., 2020, s. 53-63)

I nærværende oppgave er det særlig det fjerde punktet som er relevant å gå nærmere inn på. Selv om det blir redegjort for at arkitektonisk kvalitet er gjenstand for begrepsmessig uklarhet, går rapporten ikke nærmere på innholdet i begrepet på tvers av de ulike fagdisiplinene. Dette har blitt blant annet problematisert av forfatteren Paul Grøtvedt i et leserinnlegg i Tønsberg Blad, datert den 19.10.2020. Grøtvedt setter spørsmålsteget ved hvorfor rapporten ikke går nærmere inn på og avklarer meningsinnholdet i begrepene arkitektonisk kvalitet og estetikk. I leserinnlegget blir det understreket at:

«(...) Utredningen gir ingen konkrete holdepunkter for hvordan de arkitektoniske kvalitetene og estetikken skal tolkes. Her er fagekspertene like ulne som de kommunale saksbehandlerne. Hvorfor skal man da operere med begreper som bare tilslører vurderingsprosessen hos både saksbehandlere og politikere, og samtidig i vedtaks form er helt uforståelig for de innbyggerne som blir berørt. (...)» (Grøtvedt, 2020)

Grøtvedts utsagn gir uttrykk for et behov for å avklare meningsinnholdet i begrepene arkitektonisk kvalitet og estetikk. Dette underbygges med at det er begreper som brukes i den offentlige saksbehandlingen, av både saksbehandlere og de folkevalgte. Ikke minst er det viktig for innbyggerne, som vedtaket ofte retter seg mot.

1.4 Redegjørelse for problemstillinger

1.4.1 Hovedproblemstilling

Hovedproblemstillingen i denne oppgaven er å analysere hvordan begrepet «arkitektonisk kvalitet» forstås av ulike fagfolk i plan- og byggesaker.

Den overordnede problemstillingen handler om hvordan «arkitektonisk kvalitet» forstås av ulike faglige aktører i plan- og byggesaker. Gjennomgangen av eksemplet fra Nittedal kommune, funnene gjort i arbeidet med forskningsrapporten og Grøtvedts leserinnlegg, har vist at det er et behov for å dykke nærmere inn i meningsinnholdet i kvalitetsbegrepet. Gjennom de forskjellige delproblemstillingene vil hovedproblemstillingen bli belyst. Det er derfor behov for å definere delproblemstillinger som er konkrete nok, men samtidig også forskbare nok til å kunne studeres.

1.4.2 Delproblemstilling 1

Delproblemstilling 1

Hvordan tolker arkitekter, nasjonale policygivere og lovgiver begrepet «arkitektonisk kvalitet»?

Som en del av å besvare hovedproblemstillingen, har det vært nødvendig å foreta en avgrensning av konteksten som begrepet inngår i. Det er relevant å undersøke hva arkitekter legger i begrepet, ettersom arkitektur er deres fag. Det er svært interessant å studere hvilket meningsinnhold nasjonale policygivere gir kvalitetsbegrepet. Dette som en følge av deres viktige rolle som utgiver av styrende og retningsgivende dokumenter på departementsnivå. Som en følge av at loven utgjør en viktig styringsramme som kommunen forvalter, er det høyst relevant å gå nærmere inn på lovgivers forståelse.

Det er klart at også forståelsen av kvalitetsbegrepet fra et byggesaksperspektiv er en viktig dimensjon. Dette som en følge av at det er på byggesaksnivå det tas konkret stilling til et omsøkt tiltak. Ettersom saksbehandlere i kommunene kan ha nokså ulik fagbakgrunn, kan det være nærliggende at deres oppfatning av innholdet i kvalitetsbegrepet er svært varierende og ikke entydig. Denne påstanden underbygges av de funnene som er gjort i forskningsrapporten *Erfaringer med å sikre arkitektonisk kvalitet gjennom planlegging*, i det følgende redegjøres for hva gjelder ulik faglig bakgrunn i offentlig sektor:

«(...) utdanning, tidligere yrkeserfaringer og andre personlige erfaringer/preferanser vil også prege hva man innholdsmessig legger i begrepet [arkitektonisk kvalitet], noe som igjen vil prege avgjørelser man tar i rollen som offentlig planlegger/arkitekt.» [min presisering] (Andersen et al., 2020, s. 62).

Med det ovennevnte som utgangspunkt, har jeg tatt et bevisst valg om å ikke gå nærmere inn på hvordan byggesaksbehandlere forstår kvalitetsbegrepet. Det er her viktig å merke seg at dette ikke betyr at denne forståelsen er mindre viktig.

1.4.3 Delproblemstilling 2

Delproblemstilling 2

Hvilke elementer i arkitektonisk kvalitet kan vi styre gjennom dagens plan- og bygningslov?

Med utgangspunkt i forståelsen av begrepet arkitektonisk kvalitet blant arkitekter, nasjonale policygivere og lovgiver, er det svært interessant å undersøke hvilke elementer som lar seg styre gjennom lov. Dette på bakgrunn av at kommunen, som lokal plan- og bygningsmyndighet, er forvalter av plan- og bygningslovgivningen. Det vil derfor være de styringsverktøyene som finnes i pbl. som er utgangspunktet for en slik gjennomgang.

1.4.4 Delproblemstilling 3

Delproblemstilling 3

Hvordan skal man vurdere «god» og «mindre god» arkitektonisk kvalitet i de elementene som finnes i plan- og bygningsloven?

Som et ledd i å besvare på hovedproblemstillingen er det relevant å undersøke om det finnes elementer ved pbl. som åpner opp for at begrepet lar seg nyansere mellom kvalitet som henholdsvis betraktes for å være «god» eller «mindre god». Dette er viktig å avklare ettersom det finnes flere eksempler på at «god arkitektonisk kvalitet» stilles som et krav i reguleringsplan eller som en retningslinje i nasjonale policydokumenter. Det vil her være avgjørende å undersøke om lovgiver har tatt høyde for hvordan en slik vurdering skal foregå, og hvordan dette er tenkt forankret juridisk. Fokuset vil her ligge på de rettslige virkemidlene som plan- og bygningsmyndighetene er gitt i bestemmelser i eller i medhold av pbl.

Hovedproblemstillingen i denne oppgaven er å analysere hvordan begrepet «arkitektonisk kvalitet» forstås i plan- og byggesaker.

Delproblemstilling 1

Hvordan tolker arkitekter, nasjonale policygivere og lovgiver begrepet «arkitektonisk kvalitet»?

Delproblemstilling 2

Hvilke elementer i arkitektonisk kvalitet kan vi styre gjennom dagens plan- og bygningslov?

Delproblemstilling 3

Hvordan skal man vurdere «god» og «mindre god kvalitet» i de elementene som finnes i plan- og bygningsloven?

Figur 6. Sammenfatning av de ulike problemstillingene i oppgaven.

2.1 Valg av forskningsdesign

Det har vært problemstillingene som har vært avgjørende for hvorvidt forskningsdesignet skal være kvantitativ eller kvalitativ metode. Som en følge av at de ovenstående problemstillingene i liten grad egner seg å undersøke ved hjelp av instrumenter og metoder som lar seg tallfeste ved en kvantitativ tilnærming (Jacobsen, 2022, s. 26), vil det være hensiktsmessig å benytte seg av en kvalitativ metode. En kvalitativ tilnærming egner seg best når man står ovenfor en situasjon hvor det er ønskelig å undersøke eller avklare et begrep eller et fenomen nærmere (Jacobsen, 2022, s. 144). Det er nettopp dette som er formålet med problemstillingene, nemlig å undersøke hvordan arkitekter, nasjonale policygivere og lovgiver forstår kvalitetsbegrepet.

2.2 Dokumentstudier som metode

Dokumentstudier er en kvalitativ datagenerering hvor eksisterende dokumenter blir analysert. Dokumenter som datamateriale vil kunne si noe om et fenomen som er nedskrevet i en viss tidsperiode og som gjerne er skrevet for noen avgrensede lesere. Tjora argumenterer for at det er essensielt å sette dokumentene i en kontekst. Med dette menes at man blant annet må være klar over hvem som har skrevet de, hvem de er skrevet for og hva som er hensikten med dokumentene (Tjora, 2012, s. 162-163).

Det er viktig å være klar over hvilke utfordringer som medfølger ved bruk av dokumentstudier som metode. Når formålet er å fremstille noe på en objektiv måte er det viktig å være bevisst på hvem de ulike kildene er produsert av og hvem de er produsert for. Dette på bakgrunn av at ulike aktører vil ha ulike perspektiver og en egen «virkelighet» (Jacobsen, 2022, s. 159). I denne oppgaven vil de ulike «virkelighetene» til de forskjellige aktørene være grunnleggende for å avklare meningsinnholdet i de ulike begrepene. På mange måter vil en slik bevissthet være svært viktig for denne oppgaven, i det formålet er å gå nærmere inn på de ulike faglige perspektivene på begrepet arkitektonisk kvalitet. Det som ifølge Jacobsen fremstilles som en utfordring, vil her med bevissthet benyttes for å tydeliggjøre et fenomen.

Ifølge Jacobsen vil bruk av eksisterende kilder egne seg for å kartlegge forskjellige forståelser og framstillinger av et fenomen (Jacobsen, 2022, s. 159). Med dette som utgangspunkt, tar oppgaven for seg eksisterende skriftlige dokumenter. Slik datamateriale vil hovedsakelig være rapporter, artikler, lovtekster, forarbeider og høringsuttalelser. Dokumentene som vil bli analysert og drøftet i denne oppgaven er valgt ut med hensyn til den faglige konteksten disse

inngår i. Dette er dokumenter som de samtlige aktørene på en eller annen måte har en forbindelse til, enten ved at de selv er utgivere eller at de må forholde seg til disse som en del av sitt daglige virke. Dokumentene er forankret i en nordisk kontekst, i det de ulike forfatterne og utgiverne er fra Norge, Sverige og Danmark. De aller fleste dokumentene er likevel norske, og er valgt ut med det for øyet at oppgaven søker å avklare et fenomen som er forankret i et norsk lovverk. Nærmere utvalgskriterier som ligger til grunn for de enkelte dokumentene vil bli redegjort for senere i oppgaven.

Som en følge av at juridiske dokumenter er en sentral del av datamaterialet i denne oppgaven, er det relevant å være bevisst over hvilken betydning disse har sett i lys av rettskildelæren. Fleischer redegjør for at det er to spørsmål som er sentrale når det gjelder rettskilder: hvilke rettskildefaktorer som kan brukes i møte med rettslige problemer (1) og på hvilken måte man skal resonnerer seg frem med utgangspunkt i slike kilder, dette være bokstavelig, innskrenkende eller utvidende tolkning etter hva som anses som rimelig eller hensiktsmessig (2) (Fleischer, 1998, s. 68). I denne oppgaven vil det særlig være det andre spørsmålet som er relevant. Det vil her være lovtekster (også forskrifter), forarbeidene og lovens formål som vil være viktige rettskildefaktorer. Det er viktig å være bevisst over at veiledningstekster, rapporter og artikler i seg selv helt eller delvis ikke kan anses for å være rettskildefaktorer. Dette avhenger av hva slike tekster bygger på, men utgangspunktet vil likevel være at slike dokumenter ikke er rettskildefaktorer. Ved analyse av lovgivers forståelse av kvalitetsbegrepet samt ved drøftelse av hvilke elementer ved denne som kan styres i eller i medhold av pbl., er det viktig å ha et forhold til i hvilken grad de aktuelle dokumentene kan betraktes for å være rettskildefaktorer.

2.3 Hermeneutisk tilnærming

Hermeneutikk er opprinnelig en tilnærming som ble utviklet ved fortolkning av teologiske tekster. Ved en hermeneutisk tilnærming vil det sentrale være å få frem hvilke perspektiver forfatteren har i teksten som skal analyseres. Slike perspektiver må ses i lys av hvilken kontekst teksten er skrevet i. En hermeneutisk tilnærming som en del av et kvalitativt forskningsdesign vil dermed omfatte en fortolkning av forfatterens synspunkt gitt i en konkret kontekst (Bell, Bryman & Harley, 2011, s. 563). I nærværende oppgave vil denne tilnærmingen bli anvendt sammen med dokumentstudie som metode.

Et viktig element ved fortolkning av dokumenter er sammenhengen mellom det som tolkes og i hvilken kontekst det tolkes i. Johannesen et.al betegner dette som den hermeneutiske sirkel. Fortolkningen av ulike deler i en tekst vil avhenge av tolkningen av helheten, og fortolkningen av helheten vil være avhengig av fortolkningen av konteksten (2009, s. 364-365). Det vil derfor være behov for å være bevisst på hvem som har skrevet dokumentene, i hvilken sammenheng de er skrevet i og i hvilken tid de er publisert i. Dette som et ledd i å forstå hvilken kontekst dokumentene inngår i.

2.4 Vurdering av metodiske valg

I arbeidet med å avklare forståelsen av arkitektonisk kvalitet i plan- og byggesaker er det behov for å undersøke bredt. Dokumentstudier med en hermeneutisk tilnærming er valgt som metode både fordi de ulike aktørenes forståelse av kvalitetsbegrepet er nedfelt i dokumenter og med hensyn til de ytre rammene som oppgaven inngår i. Oppgaven strekker seg over en begrenset tidsperiode, og datainnsamling ved bruk av intervju er tidkrevende. Det ble foretatt en vurdering hvor en kom frem til at det foreligger tilstrekkelig med mengder av litteratur som kan benyttes for å svare på de problemstillingene som oppstilles i oppgaven. Dermed ble det foretatt et valg om å bruke dette som datamateriale, og bruk av intervju ble derfor valgt bort.

Det ville selvfølgelig vært relevant å kombinere dokumentstudier med gjennomføring av intervjuer. Dette har likevel blitt valgt bort i nærværende oppgave med hensyn til tids- og ressursbruk. Sett disse hensynene til side, ville det vært interessant å se hvorvidt den forståelsen som kommer frem i de ulike dokumentene er sammenfallende med eventuelle informanter sin forståelse. Dette ville vært en relevant dimensjon til problemstillingene i denne oppgaven.

3.1 Arkitekter, nasjonale policygivere og lovgivers forståelse av arkitektonisk kvalitet

I det følgende vil forståelsen av begrepet blant arkitekter, lovgiver og nasjonale policygivere bli gjennomgått. Formålet er å undersøke hvilket meningsinnhold de ovenstående faglige aktørene har gitt begrepet i skriftlige og offentlige publiserte dokumenter. Når det gjelder å kartlegge hvordan arkitektene bruker begrepet, vil det hovedsakelig være artikler og bøker skrevet av arkitektene selv som er gjenstand for en slik gjennomgang. Det vil være egne utgitte artikler og rapporter som er utgangspunktet for slik gjennomgang når det gjelder forståelsen til nasjonale policygivere. For å undersøke hvordan lovgiver forstår kvalitetsbegrepet, vil det være pbl. med lovforarbeider som vil kunne si noe om hvordan lovgiver har forstått begrepet.

3.1.1 Analyse av arkitektenes forståelse av begrepet

Det foreligger omfattende litteratur der arkitekter gjør rede for og problematiserer deres forståelse av arkitektur og begreper innenfor fagområdet. Det har derfor vært nødvendig å foreta en avgrensning av hvilke bøker og artikler som skal studeres nærmere. Det ble derfor oppstilt to kriterier som måtte være oppfylt. For det første måtte dokumentet gjøre rede for arkitektenes forståelse av kvalitetsbegrepet. For det andre måtte arkitektene på en eller annen måte problematisere forståelsen av begrepet. Med disse elementene som utvalgs-kriterier ble det foretatt søk i flere bibliotekbaser, og det ble dermed gjennomført et utvalg som oppfylte kriteriene. Det finnes flere bøker og artikler som oppfyller begge kriteriene, og med hensyn til tidsbruk ble det gjort et utvalg av litteratur som for nærværende oppgave ga et tilstrekkelig bilde for arkitektenes forståelse. I det følgende vil slik litteratur bli gjennomgått og gjort rede for.

Den dansk-norske arkitekten Birgit Cold argumenterer for at kvalitetsbegrepet i arkitektur kan ses på fra fire ulike dimensjoner. Den situasjonsavhengige kvaliteten er den første dimensjonen, som innebærer at det oppstår en kvalitetsopplevelse i det en selv møter et byggverk. Den andre dimensjonen, den epokeavhengige kvaliteten, handler om at opplevelsen av kvalitet henger sammen med en tidsepoke, og de spillereglene og normene som finnes her. Den «evige» kvaliteten er den tredje dimensjonen, som handler om at man ikke setter spørsmålstegn ved kvalitet når det gjelder noen helt konkrete objekter og byggverk. Helt eksplisitt trekker Cold blant annet frem pyramider og Pantheon som eksempler på verk med eviggyldig kvalitet. Den fjerde dimensjonen, den «generelle kvalitet», handler for det første om iboende kvaliteter ved et byggverk som subjektet på stedet iverksetter og sanser. Det handler også om hvilke

oppfatninger man har til bygde omgivelser som en følge av lovmessigheter (for eksempel regler om geometri eller matematikk) (Cold, 1989, s. 36-37).

Cold understreker at kvalitetsbegrepet ikke er statisk, og at det ikke er anledning til å behandle det som et logisk, rasjonelt eller objektivt begrep. Arkitektonisk kvalitet lar seg definere, men som en kontinuerlig prosess som finner sted gjennom studiet om arkitektur og det videre yrkeslivet (Cold, 1989, s. 39). Videre beskriver Cold at hun ønsker å følge opp utsagnet om «*at det er så mye lettere å se hvor kvaliteten mangler*», ved å gi 7 hypoteser om nettopp dette. Videre begir hun seg ut på å gi like mange hypoteser om når kvalitet kan oppleves (Cold, 1989, s. 44-45).

Mangel på kvalitet oppleves når objektet:	Kvalitet oppleves når objektet:
(1): uventet går i stykker eller bryter sammen	(1): har lang varighet i bruk
(2): eldes stygt	(2): eldes smukt
(3): krever en innsats i bruk som vi ikke kan eller vil yte	(3): er enkel og lettfattelig å bruke
(4): ergrer oss ved sitt uttrykk eller sin blotte eksistens	(4): gleder oss ved sitt uttrykk eller blotte eksistens
(5): virker tilfeldig utformet og lite gjennomtenkt	(5): virker gjennomtenkt og gjennomarbeidet
(6): er en dårlig etterlikning	(6): er originalt
(7): er pretensiøst på overflaten uten reelt innhold	(7): har en helhet i uttrykk og innhold

Figur 7. Framstilling av Cold (1989) sin hypotese om når kvalitet finnes og ikke.

Den dansk-norske arkitekten oppgir at de ovenstående hypotesene beskriver tradisjonelle verdier fra både et arkitektursyn med vekt på helhet, ekthet, profesjonalitet og holdbarhet, og et funksjonalistisk syn med vekt på brukbarhet, lesbarhet og ærlighet. Cold understreker at det ikke er gitt at disse verdiene vil kunne la seg forene, ei heller at det er en automatikk i at kvalitet skapes dersom disse fungerer sammen. Likevel kan uønskede resultater forekomme, dersom verdiene ikke er en del av et gjensidig samspill (Cold, 1989, s. 45).

I artikkelen *Arkitektonisk kvalitet – et forsøg på en kortfattet definition* redegjør den danske arkitekten Erik Nygaard for innholdet i begrepet arkitektonisk kvalitet. Etter å ha trukket frem flere elementer ved ulike arkitekturteoretikere gir Nygaard følgende meningsinnholdet til begrepet:

«Under alle omstændigheder vil jeg hævde, at arkitektonisk kvalitet handler om det hele: Om programmet, idéen, forholdet til omgivelserne, det funktionelle, det rumlige, symbolikken, byggeteknikken, materialerne osv. Man kan udmærket, på analytisk vis, splitte den op og behandle punkterne hver for sig, men man kan ikke redusere arkitekturen til ét eller nogle få af disse punkter.» (Nygaard, 2002, s. 93).

Ifølge den gjengitte begrepsavklaringen er arkitektonisk kvalitet en sammensetning av ulike elementer, som utgjør noe mer enn det enkelte elementet. Definisjonen legger til grunn at begrepet omfatter momenter utover de fysiske egenskapene, og at også idéer er inkludert. Det presiseres også at det finnes en sammenheng mellom de ulike elementene, i den grad at arkitektur ikke utelukkende kan reduseres til å omfatte deler av de ovennevnte elementene.

Norske arkitekters landsforbund (NAL) har i sin høringsuttalelse til NOU 2005:12 «Mer effektiv bygningslovgivning II» gitt en nærmere redegjørelse for deres forståelse av innholdet i begrepet. Forbundet mener at daværende formulering («sikre estetiske hensyn») er svak, og at begrepet arkitektonisk kvalitet bør inkluderes i lovens formålsparagraf. Dette som et ledd i å dekke lovens intensjon. Det foretas videre en differensiering mellom estetikk og arkitektonisk kvalitet, i det «*estetikk dreier seg om det som er sansbart for alle og enhver.*» Dette i motsetning til arkitektonisk kvalitet som, i tillegg til estetiske kvaliteter, omfatter «*funksjonalitet, volumdimensjonering, bygningsmessig kvalitet, levedyktighet og holdbarhet.*» Videre uttales det at arkitektonisk kvalitet omfatter «*forhold som ikke er umiddelbart sansbare, men som vil gi seg til kjenne gjennom bruk over lengre tid.*» Det understrekes også at arkitektonisk kvalitet favner bredere enn hva estetikk gjør (Norske arkitekters landsforbund, 2005, s. 1-2).

Den norske arkitekten Edvard Hiorthøy diskuterer hvordan kvalitetsbegrepet henger sammen med ulike retninger i arkitekturen, i artikkelen *Et kritisk syn på arkitekturideologier* i samlingen «Arkitektavdelingens skriftserie» utgitt i 1989. Ifølge Hiorthøy vil kriterier knyttet til kvalitetsbegrepet være underordnet en referanseramme, målsetting eller verdi i eksempelvis en stilart eller epoke. Her vil en finne spilleregler og normer, som har sitt utspring i vage eller etablerte holdninger. Arkitekten understreker at kvalitetsnormer vil endre seg med skifte av

retning. Med dette menes at man ved et skifte blir kritisk til foregående verdier, og ønsker å representere det «*eneste sanne og riktige, i motsetning til det umiddelbart foregående.*» (Hiorthøy, 1989, s. 64). I artikkelen gjennomgår Hiorthøy flere retninger, med hensikt om å illustrere hvordan normer for kvalitet har vært under endring i løpet av en 50-års periode. Dette brukes igjen som et poeng for å illustrere at kvalitetsnormer fra ulike retninger vil være kriterier til å vurdere en enkelt bygning, ettersom flere bygninger er levedyktige i lenger enn 50 år (Hiorthøy, 1989, s. 65).

Det kan synes som arkitektonisk kvalitet har en bred tolkningsramme innenfor den arkitekturfaglige disiplinen. Ifølge den svenske arkitekten Markus Rönn finnes det 5 aspekter ved kvalitetsbegrepet som åpner opp for videre diskusjon. Det handler i korte trekk om at kvalitet er et åpent begrep som forutsetter at man kan forklare og bruke eksempler som man gjenkjenner i diskusjoner (1). Rönn utpeker debatt som en arena hvor kvalitetsbegrepet er gjenstand for diskusjoner der begreper som kvalitet blir utformet (2). Videre at begrepet har en positivt ladd iboende egenskap ved seg, som avviker fra operasjonaliserte og verdinøytrale tilnærminger (3). Dette henger også sammen med at tolkningen av kvalitet gjøres med hjelp av andre kriterier som også innehar en verdiladning. Dette være kriterier knyttet til brukervennlighet, lesbarhet, tilpasning til omgivelsene osv. (4). Rönn understreker at arkitektonisk kvalitet ikke lar seg teste i hva som er sant eller ikke, men kan suppleres med testing av kriterier på en avgrenset gruppe i en bestemt sammenheng. Dette være kvalitetskriterier som effektivitet, økonomi og brukervennlighet (5) (Rönn, 2001, s. 10-11).

3.1.1.1 Sammenfatning av arkitektenes forståelse

Analysen av arkitektenes oppfatning av arkitektonisk kvalitet illustrerer en bred forståelse og tolkningsramme av innholdet i kvalitetsbegrepet. Cold sine hypoteser om at kvalitet foreligger når blant annet objektet «*eldes smukt*», «*gleder oss ved sitt uttrykk eller blotte eksistens*» eller «*virker gjennomtenkt og gjennomarbeidet*» underbygger denne påstanden. Også Nygaards forståelse av at begrepet omfatter blant annet programmet og idéen, i tillegg til byggeteknikk, forholdet til omgivelsene og bruk av materialer støtter opp under en vid forståelse av begrepet. Slik omfattende meningsinnhold finnes også i NAL sin redegjørelse av begrepet, hvor elementene «*funksjonalitet, volumdimensjonering, bygningsmessig kvalitet, levedyktighet og holdbarhet*» er sentralt.

Med utgangspunkt i gjennomgangen av Cold, NAL og Hiorthøy sin forståelse, er det også klart at arkitektonisk kvalitet ikke kan behandles statistisk. Dette blir tydelig i det Cold gir uttrykk for at kvalitetsbegrepet kan ses fra en epokeavhengig dimensjon hvor det er spilleregler og normer som danner et rammeverk. Dette i tillegg til betraktningen om at begrepet lar seg definere gjennom en prosess som finner sted gjennom studietiden og yrkeslivet. Tilsvarende dynamisk oppfatning finner vi også i NAL sin høringsuttalelse, i det landsforbundet uttaler at begrepet omfatter forhold som vil komme frem etter bruk over lenger tid, og som ikke umiddelbart blir oppfattet. Også diskusjonen til Hiorthøy om hvordan kvalitetsbegrepet henger sammen med ulike retninger i arkitekturen er relevant i denne sammenhengen.

I forlengelsen av arkitektenes forståelse av begrepet, oppstår det en problemstilling om hvordan man skal vurdere oppfyllelse av disse elementene. Dette som et ledd i å vurdere hvorvidt arkitektonisk kvalitet foreligger. Dette vil bli ytterligere problematisert i denne oppgaven.

3.1.2 Analyse av nasjonale policygivere sin forståelse begrepet

Det finnes dokumenter utenfor plansystemet, utgitt av statlige organer, som gjør rede for meningsinnholdet i begrepet arkitektonisk kvalitet. Dokumentet *Arkitektur.nå*, utgitt av tidligere Kultur- og kirke departementet, angir helt konkret at regjeringen ønsker at det er behov for en ny arkitekturpolitikk i tillegg til å løfte arkitekturen. Dette som en følge av at vekst, transformasjon og klimaendringer utfordrer bebyggelsen, byene og tettstedene. Således er det behov for ny kompetanse og kunnskap (Kultur- og kirke departementet, 2009, s. 7).

Det arkitekturpolitiske dokumentet gir begrepet arkitektonisk kvalitet et bredt meningsinnhold, i det følgende definisjon gis:

«Arkitektonisk kvalitet som begrep rommer både funksjonelle, tekniske og formale aspekter. Bedømming av arkitektonisk kvalitet må derfor ivareta flere elementer. Verdiobjektive teorier antar at visse ting er “vakre” eller “stygge” på samme måte som de er små eller store. Verdisubjektive teorier antar at alle mennesker anser at bestemte ting er vakrere enn andre. Kulturrelativistisk teori antar at i et bestemt samfunn utvikles særskilte, for dette samfunnet felles, oppfatninger av hva som er god – eller vakker – arkitektur.

Arkitektonisk kvalitet vil i stor grad være gjenstand for skjønn, men må defineres på en måte som gjør kvalitetsbegrepet anvendelig i diskusjoner. Vi må kunne fortelle hvordan

vi diskuterer kvalitet. Noen elementer i en slik diskusjon vil være mer målbare enn andre. Bedømming av arkitektonisk kvalitet omfatter altså både kvalitative og kvantitative egenskaper ved objektet. (...).» (Kultur- og kirke departementet, 2009, s. 9-10).

Ovenstående begrepsavklaring er bred i den forstand at arkitektonisk kvalitet kan omfatte «*funksjonelle, tekniske og formale aspekter.*» Videre at vurdering av slike kvaliteter kan være kategorisk, subjektivt eller bestemt av de lokale forholdene på plassen. Bedømmingen vil samtidig være underlagt en skjønnsmessig vurdering. Dette være seg både kvantitative og kvalitative egenskaper ved objektet. Det bør her også legges merke til at dokumentet presiserer at det er et behov for at meningsinnholdet i kvalitetsbegrepet defineres, slik at det kan brukes i diskusjoner.

Det arkitekturpolitiske dokumentet redegjør også nærmere for hvorfor det er viktig å bruke begrepet, i det følgende begrunnelse gis:

«Det arkitektonisk vellykkede byggverk fremkommer sjelden som resultat av en ren demokratisk medvirkningsprosess, men brukerdeltakelse i byggeprosjekter og medvirkning i planprosesser utgjør verdifulle supplementer og korrektiver til fagfolkens arbeid. For å fremme debatt og kompetanse i fagmiljøer, hos byggherrer, beslutningstakere og i allmennheten, er det viktig at det utvikles kriterier og metoder for vurdering og kritikk av arkitektur, som kan bygge bro mellom fagmiljøene og allmennheten.» (Kultur- og kirke departementet, 2009, s. 10-11).

Ut ifra det ovenstående vil det å gi definisjoner til begrepet bidra til å oppnå en mer inkluderende prosess fra planlegging til gjennomføring. Det pekes særskilt på allmenhetens rolle som medvirkningsdeltakere i byggeprosjekter og planprosesser. Slik medvirkning blir beskrevet som verdifull inn i arbeidet som gjøres i fagmiljøene. Videre at dette er med på brobygging mellom allmennheten og fagmiljøene. Slik setter det arkitekturpolitiske dokumentet forståelsen av arkitektonisk kvalitet i et større perspektiv.

Kommunal- og distriktsdepartementet gir veiledning om tematikken i artikkelen *Arkitektur, byggeskikk og estetikk*. Det kan her være interessant å merke seg at departementets forståelse av kvalitetsbegrepet her kommer til uttrykk i en artikkel, og ikke i en høringsuttalelse eller et rundskriv. I forlengelsen av dette er det relevant å være bevisst over hvilken funksjon

departementet har i denne konteksten, ettersom departementet fungerer som både en utreder før vedtakelse av lov eller lovendring, i tillegg til å være en forvalter av slikt lovverk.

Departementet angir at begrepet omfatter flere elementer, herunder formale, tekniske og funksjonelle. Samtidig understrekes det at det ved vurdering av et objekts arkitektoniske kvalitet kan være tale om både kvalitative og kvantitative egenskaper. Videre går artikkelen nærmere inn på forskjellige vurderingskriterier som angår kvalitetsbegrepet (Kommunal- og distriktsdepartementet, 2022b). Disse er gjengitt i Figur 8.

Overordnede elementer som gir premisser for lokalisering og utforming av tiltak:	Elementer ved plangrepet som påvirker eller skapes av hvert enkelt prosjekt:	Overordnede elementer som påvirker det estetiske uttrykket ved og bruken av et område eller en bygning:
<ul style="list-style-type: none">- Landskap (natur- og kulturlandskap)- Tomtestruktur- Bebyggelsesstruktur	<ul style="list-style-type: none">- Terreng- Landskaps- og byform- Forholdet til kulturminner- Blå-grønne strukturer- Veier- Gater og forbindelser- Siktlinjer- Plassering av bebyggelse og utearealer	<ul style="list-style-type: none">- Volum- Høyder- Fasader og tak- Materialer- Farger- Lysforhold- Kvalitet for opphold og lek- Boligkvalitet- Leilighetsstørrelser

Figur 8. Relevante elementer ved vurdering av et prosjekts arkitektonisk kvalitet etter departementets veiledning.

Departementet redegjør videre for hvordan arkitektonisk kvalitet kan styres gjennom lovgivningen:

«Plan- og bygningsloven (pbl) gir både hjemmel og retning for å sikre arkitektonisk kvalitet på de bygde omgivelsene gjennom planlegging og byggesaksbehandling. I plan- og bygningsloven benyttes ulike begreper: estetisk utforming av omgivelsene, god forming av bygde omgivelser, fysisk utforming, visuelle kvaliteter og arkitektonisk utforming.» (Kommunal- og distriktsdepartementet, 2022b).

Ovenstående utdrag redegjør for at det er plan- og bygningsloven som er hjemmelsgrunnlaget for ivaretagelse av hensynet til arkitektonisk kvalitet i plan- og byggesaker. Videre kan det se ut til at begrepet er en overordnet samlebetegnelse for flere ulike begreper som finnes i lovteksten. Det vil dermed være interessant å gå videre med å undersøke hvordan lovgiver forstår kvalitetsbegrepet.

3.1.2.1 Sammenfatning av nasjonale policygivere sin forståelse

De nasjonale policygiverne gir arkitektonisk kvalitet et bredt meningsinnhold i de forskjellige dokumentene som har blitt analysert. Begge dokumentene angir eksplisitt at kvalitetsbegrepet omfatter elementer som er funksjonelle, formale og tekniske. Ifølge det arkitekturpolitiske dokumentet vil det være både kvalitative og kvantitative egenskaper ved et objekt som er gjenstand for vurdering av hvorvidt kvalitet foreligger. Kommunal- og distriktsdepartementet går mer detaljert til verks enn det arkitekturpolitiske dokumentet, og gir en oppstilling av hvilke egenskaper dette er.

Samlet sett kan man argumentere for at policygiverne gir en mer detaljert beskrivelse av innholdet i kvalitetsbegrepet, enn hva arkitektene gjør. Kommunal- og distriktsdepartementets oppstilling av hvilke elementer som inngår i kvalitetsbegrepet underbygger et slikt synspunkt. Ifølge departementet kan dette omfatte elementer som plassering av bebyggelse og utearealer, fasader, materialer, lysforhold og farger for å nevne noen. Her bør man være oppmerksom på at departementet har en utredningsrolle i anledning utarbeidelse av lovgivning. Det vil dermed være interessant å merke seg forståelsen til lovgiver slik den fremkommer av forarbeidene til pbl.

3.1.3 Analyse av lovgivers forståelse av begrepet

Begrepet arkitektonisk kvalitet fremgår ikke eksplisitt av lovteksten i gjeldende pbl. Likevel finner vi begrepsbruken i både høringsuttalelser, lovforarbeider og veiledningsartikler. Dette er noe som kan gi en indikasjon på hvilket meningsinnhold begrepet er gitt i den juridiske konteksten. I det følgende vil det bli lagt vekt på disse dokumentene for å redegjøre hvordan begrepet arkitektonisk kvalitet forstås fra et juridisk perspektiv.

I lovforarbeidene til gjeldende pbl. blir det satt søkelys på meningsinnholdet i arkitektonisk kvalitet fra et juridisk perspektiv. Fra Ot.prp.nr.45 (2007-2008) s. 52 hitsettes at:

«Departementet foreslår at det innføres en generell bestemmelse som presiserer at alle materielle krav til utforming skal oppfylles i det enkelte tiltak. Ikke bare visuelle kvaliteter inngår som elementer, men også uterom mellom byggverk, opparbeidede utearealer og krav til universell utforming, brukbarhet og forsvarlighet. Regelen tydeliggjør at samtlige krav er likestilte og skal integreres i helheten for at kravet om arkitektonisk kvalitet skal anses tilfredsstillt.»

Ovenstående utdrag angir helt konkret at det er en forutsetning at flere materielle krav er oppfylt for at en kan anse at kravet om arkitektonisk kvalitet er tilfredsstilt. Det er lovens kapittel 29 som er hjemmelsgrunnlag for slike krav. Ut ifra den gjengitte teksten fra forarbeidene vil det ikke utelukkende være tale om det visuelle. Også krav til blant annet universell utforming og forsvarlighet jf. pbl. § 29-3 må være oppfylt for at man kan anse at kravet til arkitektonisk kvalitet er tilfredsstilt. Med lovforarbeidene som utgangspunkt, kan det se ut til at lovgiver forstår kvalitetsbegrepet i en vid forstand.

Rundskrivet *H-2010-1 Ikraftsetting av lov om planlegging og byggesaksbehandling* bygger opp under en slik forståelse av arkitektonisk kvalitet. Fra rundskrivet fremgår det at:

«I [pbl.] § 29-1 innføres nå en generell bestemmelse som presiserer at alle materielle krav til utforming, jf. lovens kapittel 29, skal oppfylles i det enkelte tiltak. Regelen tydeliggjør at samtlige krav er likestilte og skal integreres i helheten for at kravet om arkitektonisk kvalitet skal anses tilfredsstilt.» [min presisering] (Rundskriv H-2010-1, 2010, s. 49).

Den gjengitte ordlyden fra rundskrivet understreker det som fremgår av lovforarbeidene. Det blir også her anført at det er de materielle kravene i kapittel 29 som er avgjørende i vurderingen av hvorvidt en kan anse at kravet til arkitektonisk kvalitet er overholdt. Den gir også uttrykk for at det finnes en entydig forståelse av kvalitetsbegrepet i den samlede pbl.

Selv om det kan se ut som at det er en omforent forståelse av begrepet i forarbeidene og høringsuttalelsen, blir dette noe utfordret når man leser forarbeidene nærmere. I Ot.prp.nr.45 (2007-2008) s. 341 kan det oppfattes som begrepsbruken ikke er helt presis. Fra forarbeidene gjengis:

«Bestemmelsen [§ 29-1] oppstiller et krav om at alle sentrale elementer i det følgende kapittelet skal inngå i tiltakets utforming. Med «arkitektonisk utforming» menes ikke bare tiltakets utseende, men innebærer at alle krav som stilles til tiltaket skal innarbeides i den endelige utformingen. Kravene knyttes til byggverkets utseende, uterom mellom byggverk og opparbeidede utearealer. Ikke bare visuelle kvaliteter inngår i vurderingen, men også universell utforming og forsvarlighet etter § 29-3. Tekniske krav til bygget etter § 29-5 skal oppfylles og tekniske installasjoner etter § 29-6 skal innpasses. Det samme gjelder heis, rulletrapp og rullende fortau etter § 29-9.

(...). Bestemmelsene i kapittelet er likestilte og skal integreres i helheten for at kravet om arkitektonisk utforming skal anses tilfredstilt.» [min presisering]

Den oppmerksomme leser vil her fange opp at begrepsbruken har forandret seg fra både den tidligere redegjørelsen i lovforarbeidene og rundskrivet. Mens disse dokumentene benytter begrepet «arkitektonisk kvalitet», introduseres nå begrepet «arkitektonisk utforming» lenger ut i forarbeidene. Det ser tilsynelatende ut som «arkitektonisk utforming» gis tilsvarende meningsinnhold som «arkitektonisk kvalitet». Dette etterlater et spørsmål om man har vært bevisst på hvordan man har anvendt begrepene, i det de er gitt i samme kontekst. Nærværende analyse vil ikke gå nærmere inn på denne problemstillingen, utover å belyse den tilsynelatende ulike begrepsbruken.

I anledning at Stortinget vedtok endringer i mai 1995 for at hensynet til estetikk skulle gis større vekt i plan- og byggesaksbehandlingen, ble det utarbeidet et rundskriv og en veileder som kan fortelle oss mer om hvordan lovgiver forstår kvalitetsbegrepet. Rundskriv H-07/97 gir begrepet arkitektonisk kvalitet et meningsinnhold, samtidig som det også redegjør for begrepet «estetisk kvalitet»:

«Estetisk kvalitet knytter seg både til historie, naturgrunnlag og menneskers bruk og opplevelse av omgivelser. Ved drøfting av byggverk anvendes ofte begrepet “arkitektonisk kvalitet”. I dette begrepet ligger både tekniske, funksjonelle og visuelle aspekter.» (Kommunal- og arbeidsdepartementet, 1997, u.s.).

Ifølge det ovenstående er tekniske, funksjonelle og visuelle egenskaper alle elementer ved kvalitetsbegrepet. Det er også verdt å merke seg at det gis en pekepinn på hva som inngår i estetisk kvalitet. I tråd med redegjørelsen i rundskrivet er dette noe som har sammenheng med historie og natur, men også hvordan mennesker som subjekt bruker og opplever omgivelsene. Dette gir rom for en bred tolkningsramme, og rundskrivet går nærmere på hva de mener med estetikk, i det følgende redegjøres for:

«Når begrepet “estetikk” benyttes i plan- og bygningsloven er dette særlig knyttet til de visuelle kvalitetene i byggverk og fysiske omgivelser. Med “byggverk” menes i tillegg til bygninger også tekniske anlegg som f.eks. vegger, bruer og massetak. Begrepet “fysiske omgivelser” dekker alle typer områder fra urbane bygde omgivelser til landskap med forskjellige typer naturgrunnlag.» (Kommunal- og arbeidsdepartementet, 1997, u.s.).

Med utgangspunkt i den gjengitte redegjørelsen, blir det klart at «estetikk» og «estetisk kvalitet» i den juridiske kontekst primært knytter seg til det visuelle. Det blir dermed klart at arkitektonisk kvalitet gis et bredere meningsinnhold, i det kvalitetsbegrepet i tillegg til å bestå av det visuelle også omfatter det tekniske og det funksjonelle.

Veilederen *T-1997-1179 Estetikk i plan- og byggesaker* er også utgitt i sammenheng med at Stortinget vedtok endringer i 1995 med hensyn til estetikk i pbl. Også her går man nærmere inn på kvalitetsbegrepet. Innledningsvis går veilederen nærmere inn på hvilke behov byggverk (bygninger og anlegg) må tilfredsstillere for at kravet om arkitektonisk kvalitet er oppfylt. I veilederen fremgår det at:

«For at et anlegg skal ha arkitektonisk kvalitet, må det tilfredsstillere både praktiske og følelsesmessige behov sett i lys av tilgjengelige ressurser og rådende tekniske forhold. Følelsesmessige behov er gjerne mer ubevisste enn praktiske behov, men er knyttet til brukernes opplevelser og bruk av omgivelsene. Arkitekten søker å imøtekomme slike følelsesmessige behov gjennom en bevisst valgt estetisk form. (...). Arkitekturen er altså, i motsetning til estetikken som begrenses til visuell form, en syntese av både praktiske, tekniske og estetiske behov. (...).» (Miljødepartementet og Kommunal- og arbeidsdepartementet, 1997, s. 9).

Slik underbygger veilederen det som fremkommer av rundskrivet H-07/97. Veilederen understreker at arkitektonisk kvalitet omfatter en sammensetning av elementer som knytter seg til det praktiske, tekniske og det estetiske. Man kan her merke seg at det «funksjonelle» i rundskrivet har blitt det «praktiske» i veilederen, at det tekniske har forblitt uendret og at det «visuelle» har blitt til det «estetiske». Dette er ikke noe som oppgaven vil problematisere ytterligere, og det legges til grunn at det er tale for det samme i nærværende oppgave.

Veilederen går nærmere inn på den juridiske forståelsen av begrepet, i det kvalitetsbegrepets visuelle aspekt blir nærmere gjort rede for:

«Et byggverk får først høy arkitektonisk kvalitet når det har varige materialer, gjennomtenkt detaljering og er utført med godt håndverk. Bruk av få og gode materialer er ofte å foretrekke framfor mange ulike materialer. Selv om den daglige plan- og byggesaksbehandlingen i liten grad påvirker dette, bør vurderinger av materialbruk og utførelse inngå ved utforming av arealplaner, bestemmelser og ved

enkeltsaksbehandlingen.» (Miljødepartementet & Kommunal- og arbeidsdepartementet, 1997, s. 112).

Det gjengitte utdraget trekker frem egenskaper ved materialer, grad av detaljering og håndverk som vurderingskriterier for når graden av arkitektonisk kvalitet er høy. Videre blir det understreket at vurderinger knyttet til utførelse og materialbruk bør finne sted når man utarbeider bestemmelser i en planprosess, og saksbehandler etter disse. Dette som en følge av at den daglige saksbehandlingen i seg selv har liten innvirkning på disse elementene. Dette synspunktet bringer oss videre til den andre delproblemstillingen, som handler om hvilke elementer ved arkitektonisk kvalitet som plan- og bygningsmyndighetene kan styre i eller i medhold av pbl.

3.1.3.1 Sammenfatning av lovgivers forståelse

Analysen av lovgivers forståelse av begrepet har gjort det klart at begrepet omfatter tekniske, funksjonelle og visuelle egenskaper. Dette være for eksempel krav til heis, universell utforming og uterom mellom byggverk for å nevne noe. Det hører med til gjennomgangen at lovgiver oppfatter «følelsesmessige behov» som et element i kvalitetsbegrepet. Med dette menes hvordan brukerne opplever og bruker omgivelsene. Ifølge lovgiver søkes dette ivaretatt gjennom den praktiske og tekniske delen av kvalitetsbegrepet.

3.2 Hensynet til kvalitetsbegrepet i pbl.

Med utgangspunkt i de ulike oppfatningene av innholdet i begrepet, er formålet med dette kapittelet å undersøke hvilke elementer av kvalitetsbegrepet som kan ivaretas gjennom pbl. Fokuset vil ligge på hvilke styringsverktøy kommunen, som lokal plan- og bygningsmyndighet, er gitt til å sikre arkitektonisk kvalitet i plan- og byggesaksbehandlingen. Loven oppstiller ulike styringsverktøy i de 6 ulike delene som loven er inndelt i, og det vil i det følgende legges vekt på både plandelen (lovens andre del) og byggesaksdelen (lovens fjerde del).

3.2.1 Hensynet til «arkitektonisk kvalitet» i lovens formålsparagraf

Gjennomgangen av hvordan kvalitetsbegrepet forstås i ulike faglige sammenhenger har vist at estetikk er begrenset til det visuelle, mens arkitektonisk kvalitet strekker seg lenger enn dette i tillegg til å omfatte estetikk. I den anledning er det sentralt å trekke frem formålsparagrafen i pbl. som eksplisitt sier noe om hensynet til estetikk i planleggingen, i det følgende fremgår av bestemmelsens femte ledd:

«Prinsippet om universell utforming skal ivaretas i planleggingen og kravene til det enkelte byggetiltak. Det samme gjelder hensynet til barn og unges oppvekstvilkår og estetisk utforming av omgivelsene. For boliger skal prinsippet om universell utforming ivaretas gjennom krav til tilgjengelighet.» [min understreking]

Av bestemmelsens ordlyd er det klart at hensynet til estetisk utforming av omgivelsene skal ivaretas i planleggingen. Det er tatt særlig høyde for hensynet til estetikk i loven, som en del av utøvelsen av arealplanlegging og byggesaksbehandling. I tråd med forarbeidene i Ot.prp.nr.32 (2007-2008) s. 171-172 er hensynet til estetikk en del av formålsparagrafen fordi *«plan- og bygningsloven er den klart viktigste loven for å ivareta og styrke estetiske verdier i samfunnsutviklingen.»* Dette må bety at det enten i selve loven eller i medhold av denne er mulig å ivareta og å styrke slike verdier.

Kommunen har som lokal plan- og bygningsmyndighet ansvar for *«å legge til rette for god forming av bygde omgivelser, gode bomiljøer og gode oppvekst- og levekår i alle deler av landet.»*, jf. pbl. § 3-1 bokstav e. Denne bestemmelsen supplerer på mange måter lovens formålsparagraf i det den går nærmere inn på både oppgaver og ansvarsområder innenfor lovens rammer. Lovens forarbeider, Ot.prp.nr.32 (2007-2008) s. 180, presiserer at ansvarsområdet til kommunen innebærer at det i planarbeidet skal tas hensyn til den estetiske utformingen av omgivelsene. Kommunen er gitt adgang til å gi rettslig bindende bestemmelser på det lokale plannivået, i både kommuneplanens arealdel og reguleringsplan.

3.3 Elementer ved begrepet som lar seg styre i lovens plandel

I det følgende vil relevante bestemmelser i lovens plandel som gjør det mulig å gi juridisk bindende bestemmelser om elementer ved arkitektonisk kvalitet bli gjennomgått. Formålet med redegjørelsen er å først få oversikt over hvilke deler av arkitektonisk kvalitet som lar seg styre i medhold av lovens plandel. Videre er formålet at redegjørelsen skal kunne brukes som et sammenligningsgrunnlag opp mot forståelsen av kvalitetsbegrepet blant arkitektene, lovgiver og nasjonale policygivere. Hensikten med dette er å få en oversikt over i hvilken grad de ulike aktørenes forståelse av begrepet lar seg forankre rettslig.

3.3.1 Elementer ved begrepet som lar seg styre i kommuneplanens arealdel

Det er relevant å undersøke innholdet i bestemmelsene som kan gis til kommuneplanens arealdel jf. pbl. § 11-9, som en følge av at enkelte tiltak ikke er omfattet av reguleringsplan og således kan søke om tillatelse med de begrensningene som finnes i arealdelen og lovgivningen for øvrig. Dette gjelder i de tilfellene hvor det ikke foreligger reguleringsplan eller er stilt krav om dette jf. pbl. § 11-6 tredje ledd. Med dette som utgangspunkt vil adgangen til å gi bestemmelser til kommuneplanens arealdel, med hensyn til elementer ved arkitektonisk kvalitet bli gjennomgått i det følgende.

§ 11-9. *Generelle bestemmelser til kommuneplanens arealdel*

Kommunen kan uavhengig av arealformål vedta bestemmelser til kommuneplanens arealdel om:

1. krav om reguleringsplan for visse arealer eller for visse tiltak, herunder at det skal foreligge områderegulering før detaljregulering kan vedtas,
2. innholdet i utbyggingsavtaler, jf. § 17-2,
3. krav til nærmere angitte løsninger for vannforsyning, avløp, avrenning, veg og annen transport i forbindelse med nye bygge- og anleggstiltak, herunder forbud mot eller påbud om slike løsninger, og krav til det enkelte anlegg, jf. § 18-1. Det kan også gis bestemmelse om tilrettelegging for forsyning av vannbåren varme til ny bebyggelse, jf. § 27-5,
4. rekkefølgekrav for å sikre etablering av samfunnsservice, teknisk infrastruktur, grønnstruktur før områder tas i bruk og tidspunkt for når områder kan tas i bruk til bygge- og anleggsformål, herunder rekkefølgen på utbyggingen,
5. byggegrenser, utbyggingsvolum og funksjonskrav, herunder om universell utforming, leke-, ute- og oppholdsplasser, skilt og reklame, parkering, frikjøp av parkeringsplasser etter § 28-7 og utnyttning av boligmassen etter § 31-6,
6. miljøkvalitet, estetikk, natur, landskap og grønnstruktur, herunder om midlertidige og flyttbare konstruksjoner og anlegg,
7. hensyn som skal tas til bevaring av eksisterende bygninger og annet kulturmiljø,
8. forhold som skal avklares og belyses i videre reguleringsarbeid, herunder bestemmelser om miljøoppfølging og -overvåking.

0 Endret ved lov 8 mars 2019 nr. 5 (ikr. 8 mars 2019 iflg. res. 8 mars 2019 nr. 195). Endres ved lov 11 mai 2021 nr. 37 (ikr. fra den tid Kongen bestemmer).

Figur 9. Utklipp av pbl. § 11-9 fra Lovdata.

I lovens andre del, plandelen, finnes det i § 11-9 en opplisting av hvilke bestemmelser som kan gis til kommuneplanens arealdel. Opplistingen er av generell karakter, og adgangen i denne bestemmelsen må ses i sammenheng med at arealdelen er det øverste plannivået på lokalt nivå. I praksis betyr dette at mer konkrete bestemmelser kan gis på reguleringsplannivå. Med utgangspunkt i forståelsen av arkitektonisk kvalitet blant arkitekter, lovgiver og nasjonale policygivere finnes det flere styringsverktøy i pbl. § 11-9 som er ment til å sikre innholdet i begrepet. Det er spesielt bestemmelsens første ledd nr. 5, 6 og 7 som består av noen elementer ved de ulike forståelsene av kvalitetsbegrepet, og som gir rettslig hjemmel til å fastsette bestemmelser om dette i kommuneplanens arealdel.

I medhold av bestemmelsens første ledd nr. 5 kan det gis bestemmelser om byggegrenser, utbyggingsvolum og funksjonskrav. Det følger av forarbeidene, Ot.prp.nr.32 (2007-2008) s. 222, at byggegrensene kan brukes til å angi plassering av byggegrense og at utbyggingsvolumet

kan styres gjennom fastsettelse av grad av utnyttning. Videre at det er adgang til å gi bestemmelser om universell utforming og tilgjengelighet med hensyn til funksjonskrav.

Med hjemmel i bestemmelsens første ledd nr. 6 er det adgang til å gi «*bestemmelser om estetiske hensyn for både bygninger og anlegg (...)*», jf. Ot.prp.nr.32 (2007-2008) s. 222. Det blir i veilederen *Kommuneplanens arealdel*, utgitt av Kommunal- og distriktsdepartementet, presisert at hjemmelen i § 11-9 første ledd nr. 6 gjelder generelt. Det blir i veilederen gitt et eksempel på hvordan en bestemmelse om utforming av bebyggelse kan formuleres:

«Ny bebyggelse i kommunesenteret – Holset – skal gis en plassering og utforming med hensyn til orientering, størrelse, form, materialer, farger og lignende, som harmonerer med den eksisterende bebyggelse i området. Bygningene skal ha saltak med vinkel mellom 25 og 35 grader og smårutete vinduer, jf. plan- og bygningsloven § 11-9 nr. 6.»
(Kommunal- og distriktsdepartementet, 2022b, s. 170)

Det gjengitte eksemplet innehar bestemmelser om både hvordan ny bebyggelse skal utformes i seg selv, og hvordan slik bebyggelse må ivareta de eksisterende omgivelsene. Lovgivers intensjon om å ivareta hensynet til omgivelsene kommer også frem i pbl. § 11-9 første ledd nr. 7. Det gis her en adgang til å gi bestemmelser om at det ved endring eller oppføring av bebyggelse må tas hensyn til de eksisterende bygde omgivelsene. Det kommer frem av forarbeidende til gjeldende rett, Ot.prp.nr.32 (2007-2008) s. 222, at denne bestemmelsen til dels avløser blant annet retningslinjer i tidligere § 74 nr. 2 i plan- og bygningslov (plbl.) av 1985. Fra den opphevede bestemmelsen hitsettes at:

«Bygningsrådet skal se til at ethvert arbeid som omfattes av lovens § 93, blir planlagt og utført slik at det etter rådets skjønn tilfredsstillende rimelige skjønnhets hensyn både i seg selv og i forhold til omgivelsene. Skjemmende farger er ikke tillatt og kan kreves endret.»

Det sentrale i den gjengitte bestemmelsen er at ethvert tiltak isolert sett og i forhold til dets omgivelser skal oppfylle «*rimelige skjønnhets hensyn*», etter forvaltningens skjønnsmessige vurdering. Den første delen av den ovenstående bestemmelsen kan minne om dagens bestemmelse i pbl. § 29-2. Dette er en bestemmelse som vil bli behandlet nærmere i nærværende kapittel.

3.3.2 Elementer ved begrepet som lar seg styre i reguleringsplan

Også i lovens andre del, plandelen, finnes det i § 12-7 en opplisting av hvilke bestemmelser som kan gis på reguleringsplannivå. Det fremgår av forarbeidene, Ot.prp.nr.32 (2007-2008) s. 223, at opplistingen er uttømmende, men at formuleringene er vide for å kunne dekke det som betegnes som «*alle relevante forhold.*» I likhet med hjemmelen for å gi bestemmelser til kommuneplanens arealdel, finnes det også her flere styringsverktøy som er ment til å sikre meningsinnholdet i kvalitetsbegrepet. Det er spesielt bestemmelsens første ledd nr. 1, 4, 5 og 6 som innehar noen elementer ved de ulike forståelsene av kvalitetsbegrepet.

§ 12-7. Bestemmelser i reguleringsplan

I reguleringsplan kan det i nødvendig utstrekning gis bestemmelser til arealformål og hensynssoner om følgende forhold:

1. grad av utnyttning, utforming, herunder estetiske krav, og bruk av arealer, bygninger og anlegg i planområdet,
2. vilkår for bruk av arealer, bygninger og anlegg i planområdet, eller forbud mot former for bruk, herunder byggegrenser, for å fremme eller sikre formålet med planen, avveie interesser og ivareta ulike hensyn i eller av hensyn til forhold utenfor planområdet,
3. grenseverdier for tillatt forurensning og andre krav til miljøkvalitet i planområdet, samt tiltak og krav til ny og pågående virksomhet i eller av hensyn til forhold utenfor planområdet for å forebygge eller begrense forurensning,
4. funksjons- og kvalitetskrav til bygninger, anlegg og utearealer, herunder krav for å sikre hensynet til helse, miljø, sikkerhet, universell utforming og barns særlige behov for leke- og uteoppholdsareal,
5. antallet boliger i et område, største og minste boligstørrelse, og nærmere krav til tilgjengelighet og boligens utforming der det er hensiktsmessig for spesielle behov,
6. bestemmelser for å sikre verneverdier i bygninger, andre kulturminner, og kulturmiljøer, herunder vern av fasade, materialbruk og interiør, samt sikre naturtyper og annen verdifull natur,
7. trafikkregulerende tiltak og parkeringsbestemmelser for bil og sykkelparkering, herunder øvre og nedre grense for parkeringsdekning,
8. krav om tilrettelegging for forsyning av vannbåren varme til ny bebyggelse og at det er tilknytningsplikt etter [§ 27-5](#),
9. retningslinjer for særlige drifts- og skjøtselstiltak innenfor arealformålene nr. 3, 5 og 6 i [§ 12-5](#),
10. krav om særskilt rekkefølge for gjennomføring av tiltak etter planen, og at utbygging av et område ikke kan finne sted før tekniske anlegg og samfunnstjenester som energiforsyning, transport og vegnett, sosiale tjenester, helse- og omsorgstjenester, barnehager, friområder, skoler mv. er tilstrekkelig etablert,
11. krav om detaljregulering for deler av planområdet eller bestemte typer av tiltak, og retningslinjer for slik plan,
12. krav om nærmere undersøkelser før gjennomføring av planen, samt undersøkelser med sikte på å overvåke og klargjøre virkninger for miljø, helse, sikkerhet, tilgjengelighet for alle, og andre samfunnsinteresser, ved gjennomføring av planen og enkelttiltak i denne,
13. krav om fordeling av planskapt netto verdiøkning ved ulike felles tiltak innenfor en nærmere bestemt del av planområdet i henhold til [jordskifteloven § 3-30](#),
14. hvilke arealer som skal være til offentlige formål eller fellesareal.

0 Endret ved [lover 24 juni 2011 nr. 30](#) (i.kr. 1 jan 2012 iflg. [res. 16 des 2011 nr. 1252](#)), [19 des 2014 nr. 91](#) (i.kr. 1 jan 2015 iflg. [res. 19 des 2014 nr. 1727](#)), [21 juni 2013 nr. 100](#) (i.kr. 1 jan 2016 iflg. [res. 21 juni 2013 nr. 736](#)). Endres ved lov [11 mai 2021 nr. 37](#) (i.kr. fra den tid Kongen bestemmer).

Figur 10. Utklipp av pbl. § 12-7 fra Lovdata.

I tråd med pbl. § 12-7 første ledd nr. 1 er det adgang til å gi bestemmelser om «*grad av utnyttning, utforming, herunder estetiske krav, og bruk av arealer, bygninger og anlegg i planområdet.*» Hjemmelsgrunnlaget minner noe om adgangen til å gi bestemmelser om blant annet estetikk og grad av utnyttning i pbl. § 11-9 første ledd nr. 5 og 6 på kommuneplannivå. Likevel er bestemmelsen som gjelder for reguleringsplaner betydelig mer detaljert utformet, og dette er igjen noe som har sammenheng med omfanget av styring på de ulike plannivåene. Ifølge lovforarbeidene, Ot.prp.nr.32 (2007-2008) s. 233, vil bestemmelser i medhold av denne

hjemmelen være *«et viktig virkemiddel for å stille estetiske kvalitetskrav til prosjekter og virksomheter.»*

Forarbeidene til gjeldende lov er tilbakeholden med å utdype hvilket innhold bestemmelser i medhold av pbl. §12-7 første ledd nr. 1 kan ha. Derimot er dette noe som veilederen om reguleringsplaner går nærmere inn på. Veilederen angir at det må foretas vurderinger om blant annet høyder, plassering og forholdet til eksisterende terreng og landskap. Dette som et ledd i *«gi føringer for en helhetlig estetisk utvikling av bebyggelsen og de fysiske omgivelsene for øvrig.»* Dette er få av flere hensyn det kan gis bestemmelser om. Reguleringsplanveilederen beskriver at det er mulig å gi bestemmelser om *«de fleste forhold ved bygningers utseende og ytre utførelse.»* Videre angir veilederen at det er mulig å gå ganske detaljert til verks, og at blant annet bestemmelser om fasadeoppriss og plassering av vinduer kan gjøres juridisk bindende. Det er også adgang til å sette krav om hvilke materialer som skal benyttes innenfor planens avgrensning for å ivareta hensynet til områdets karakter (Kommunal- og distriktsdepartementet, 2022b, s. 142).

Med hjemmel i pbl. § 12-7 første ledd nr. 4 kan det gis bestemmelser om *«funksjons- og kvalitetskrav til bygninger, anlegg og utearealer, herunder krav for å sikre hensynet til helse, miljø, sikkerhet, universell utforming og barns særlige behov for leke- og uteoppholdsareal (...)»*. Bestemmelsen er tilsynelatende todelt, i det den tar for seg både funksjons- og kvalitetskrav. Ifølge forarbeidene, Ot.prp.nr.32 (2007-2008) s. 233, innebærer bestemmelsen at det kan gis krav til både kvalitet og utforming for å sikre funksjonskrav. Veilederen om reguleringsplaner angir at det er anledning til å gi bestemmelser om *«planløsning både for bygninger, anlegg og utearealer for å sikre god kvalitet og funksjonalitet»* i medhold av pbl. § 12-7 første ledd nr. 4. Ifølge veilederen er det også mulig å til å stille krav til kvalitet og størrelse på offentlige byrom og leke- og uteoppholdsareal (Kommunal- og distriktsdepartementet, 2022b, s. 152).

I tråd med pbl. § 12-7 første ledd nr. 5 kan det gis bestemmelser om *«antallet boliger i et område, største og minste boligstørrelse, og nærmere krav til tilgjengelighet og boligens utforming der det er hensiktsmessig for spesielle behov (...)»*. Ifølge lovforarbeidene, Ot.prp.nr.32 (2007-2008) s. 233-234, er hensikten med bestemmelsen, sammen med de øvrige bestemmelsene som tar for seg bruk, utforming og grad av utnytting, å styrke planens funksjon som boligpolitisk styringsverktøy. Dette med hensyn for å sikre boligfordeling, bestemme

minstestørrelse på leiligheter og krav til livløpsstandard samt øvrige krav knyttet til standard og tilgjengelighet. Veilederen for reguleringsplaner understreker at krav til størrelse på utomhusareal, terrengplassering og byggeskikk kan bestemmes i reguleringsplan (Kommunal- og distriktsdepartementet, 2022b, s. 153-154).

Med hjemmel i pbl. § 12-7 første ledd nr. 6 kan det i reguleringsplan gis bestemmelser «*for å sikre verneverdier i bygninger, andre kulturminner, og kulturmiljøer, herunder vern av fasade, materialbruk og interiør (...)*». Det fremgår av forarbeidende, Ot.prp.nr.32 (2007-2008) s. 234, at bestemmelsen gjelder for kulturminner og andre verneverdige bygninger. I medhold av pbl. § 12-7 første ledd nr. 6 kan kommunen som lokal planmyndighet gi bestemmelser om vern av husfast interiør, fasade og materialbruk til kulturminner og verneverdige bygninger.

3.4 Elementer ved begrepet sett opp mot lovens byggesaksdel

Gjennomgangen av hvilke elementer ved arkitektonisk kvalitet som kan styres i medhold av pbl., har hittil tatt utgangspunkt i lovens plandel. Dette som en følge av at arealplaner er en viktig styringsramme for arealutviklingen. Loven har likevel flere virkemidler for å påvirke elementene innenfor kvalitetsbegrepet, i det lovens byggesaksdel gir rammer for hvordan kommunen skal vurdere et omsøkt tiltak. Her finnes det flere bestemmelser som handler om krav til tiltak etter loven. Det er her viktig å legge merke til nøkkelbegrepene *styring* og *vurdering*. Det er i planleggingsfasen at kommunen som plan- og bygningsmyndighet kan styre elementene i kvalitetsbegrepet, mens det er i den enkelte byggesaken kommunen skal vurdere et omsøkt tiltak, herunder hvordan dette forholder seg til bestemmelser gitt i arealplaner og lovgivingen for øvrig.

Det er flere bestemmelser i lovens byggesaksdel som innehar elementer ved seg som søker å ivareta den ulike forståelsen av kvalitetsbegrepet. Dette utgangspunktet blir presisert i forarbeidene til pbl. § 29-1, i Ot.prp.nr.45 (2007-2008) s. 341, som understreker at arkitektonisk utforming ikke utelukkende handler om det visuelle. Helt konkret nevnes det at kravene som stilles i § 29-3 om universell utforming og forvarlighet, § 29-5 om tekniske krav, § 29-6 om tekniske installasjoner og i § 29-9 om heis, rulletrapp og rullende fortau må være oppfylt og innarbeidet ved etablering av et tiltak.

Det er her viktig å være bevisst over at elementene som oppstilles i forarbeidene til § 29-1 er lovgivers synspunkt. Likevel må det her sies at disse elementene også er en del av både

arkitektenes og nasjonale policygivere sin forståelse av begrepet. Når det gjelder kravene som stilles til universell utforming i § 29-3 er dette noe som kan gå under samtlige av de gjennomgåtte arkitektenes forståelse av funksjonalitet. Dette er også et syn som deles av den nasjonale policygiveren Kultur- og kirke departementet. Det tekniske elementet ved begrepet, ilagt av begge policygiverne, kan også sies å være ivaretatt i pbl. §§ 29-5, 29-6 og 29-7. Dette er likevel ikke elementer som kommunen som lokal bygningsmyndighet kan styre. Dette ligger til kommunens vurdering som en del av saksbehandlingen av et omsøkt tiltak. Dette vil bli ytterligere problematisert under oppgavens punkt 4.1.1 som tar for seg hvilke vurderinger som skal gjøres av kommunen i byggesaksbehandlingen.

3.5 Elementer ved begrepet sett opp mot byggt teknisk forskrift (TEK17)

Byggt teknisk forskrift (TEK17) supplerer de bestemmelsene som finnes i lovens byggesaksdel, og oppstiller tekniske minstekrav til byggverk (Holth & Winge, 2019, s. 28). Når det gjelder forholdet mellom elementene ved kvalitetsbegrepet og TEK17 vil det også her være relevant å trekke frem begrepene *styring* og *vurdering*. Som en del av saksbehandlingen skal søknadens opplysninger om at det omsøkte tiltaket oppfyller de tekniske kravene som er stilt i lov og i TEK17 legges til grunn av bygningsmyndighetene. Dette gjelder med mindre det foreligger en grunn til å sette spørsmål ved mottatt dokumentasjon, jf. Ot.prp.nr.45 (2007-2008) s. 321. Med andre ord så har lovgiver begrenset kommunens rolle i å vurdere oppfyllelse av tekniske krav i selve søknadsbehandlingen. Dette er først noe som vil bli aktuelt dersom det er forhold ved mottatt dokumentasjon som skulle tilsi et behov for det, eller at dette er gjenstand for føring av tilsyn jf. pbl. § 25-1 flg.

Med dette som utgangspunkt vil plan- og bygningsmyndighetene ikke kunne *styre* elementer ved kvalitetsbegrepet i medhold av TEK17. Forskriften oppstiller noen funksjonskrav med tilhørende preaksepterte ytelser. Det er dermed klart at forskriften i seg selv kan *styre* noen elementer ved kvalitetsbegrepet, men dette er ikke noe som ligger til bygningsmyndighetene. Dette i likhet med de tekniske kravene som er oppstilt i lovens byggesaksdel. Kommunen vil likevel ha en rolle i å vurdere et omsøkt tiltak opp mot de kravene som allerede er stilt i forskriften, når det ikke er mulig å legge til grunn opplysninger om at tiltaket oppfyller forskriftens byggt tekniske krav.

3.6 Den ulike forståelsen av begrepet sett opp mot lovens plan- og byggesaksdel

Det vil ikke bli gitt en inngående redegjørelse for hvilke bestemmelser som kommunen har anledning til å vurdere etter, i medhold av lovens byggesaksdel og TEK17. Dette i motsetning til den inngående redegjørelsen av de styringsmidlene som finnes i lovens plandel. Dette er begrunnet i at delproblemstilling 2 i nærværende oppgave tar for seg hvilke elementer ved kvalitetsbegrepet som kan styres i eller i medhold av lovgivningen. Når den ulike forståelsen av begrepet skal ses opp mot de styringsmidlene som finnes i lov, vil vurderingselementene kort bli redegjort for når disse er i tråd med arkitektenes, nasjonale policygivere og lovgivers forståelse av begrepet. Selv om det er blitt foretatt en differensiering mellom styring og vurdering, vil de elementene som ligger til kommunens vurdering være en del av en større helhet. For å få en forståelse for det større bildet vil disse derfor kort bli nevnt når dette er relevant.

Formålet med å gå nærmere inn på den ulike forståelsen av kvalitetsbegrepet er å få et nærmere innblikk i hvilke elementer som kan styres i lovgivningen og hvilke elementer som kun kan vurderes. Dette danner grunnlaget for å kunne si noe om hvilke deler ved begrepet som det verken i eller i medhold av pbl. er mulig å styre eller vurdere. Med dette som utgangspunkt vil oppgaven i det følgende ta for seg hvilke deler av arkitektenes, nasjonale policygiveres og lovgivers forståelse som kan styres og vurderes i eller i medhold av pbl. Det vil som nevnt tidligere, bli lagt stor vekt på hvilke elementer som kan styres. De elementene som er underlagt kommunens vurdering i saksbehandlingen vil også bli kort belyst.

3.6.1 Styring og vurdering av arkitektenes forståelse i pbl.

Når det gjelder forholdet mellom arkitektenes forståelse av kvalitetsbegrepet og hvilke deler ved dette som kan styres i eller i medhold av pbl. er det hensiktsmessig å få klart for seg hvilken rolle en arkitekt har. En prosjekterende arkitekt vil ha en sentral rolle hele veien fra planlegging til gjennomføring. Det vil her være relevant å trekke frem at arkitekten må forholde seg til de begrensningene og mulighetene som finnes i prosjektet, herunder hvilke føringer som finnes hva gjelder bebyggelsens funksjon, tomten og kostnader. Omfanget av rollen til arkitekten vil variere, og vil blant annet avhenge av om arkitekten er en del av både reguleringsprosessen og byggesaken eller kun en av disse fasene. Arkitektenes handlingsrom blir også begrenset av

rammer som finnes i lovgivningen eller i medhold av denne. Dette vil være krav i pbl., elementer som nedfelles i juridisk bindende arealplaner og TEK17.

Selv om lovgivningen som utgangspunkt har en begrensende funksjon, er det likevel grunnleggende å forstå at det i lovens plandels finnes et mulighetsrom for arkitektene. Det er her mulig å fastsette mer eller mindre detaljerte grep i arealplaner, i medhold av lovgivningen. Dette kan gjøres ved utforming av juridisk bindende bestemmelser som ivaretar arkitektenes interesser ved prosjektet. Slik vil arkitekten ha en rolle også i byggesaken og gjennomføring av prosjektet. Dette til tross for at arkitekten ikke direkte er en del av den realiserende delen av prosessen. Med dette som utgangspunkt er det derfor relevant å oppsummere hvilke elementer ved arkitektenes forståelse av begrepet arkitektonisk kvalitet som kan styres i medhold av lovens plandel.

Gjennomgangen av hvilke elementer ved kvalitetsbegrepet som lar seg styre gjennom plan- og bygningsloven tydeliggjør at det er flere deler av arkitektenes forståelse av begrepet som faller utenfor de styringsverktøyene som loven oppstiller. Dette gjelder særlig Cold sine syv hypoteser om når kvalitet oppleves. Selv om de fleste elementene ved Cold sine hypoteser ikke lar seg styre i medhold av pbl., er det noen deler som til en viss grad kan ivaretas i medhold av lovgivningen.

Det er særlig relevant å se nærmere på hvorvidt Cold sin første hypotese, om at kvalitet oppleves når objektet har lang varighet i bruk, kan ivaretas gjennom lovgivningen. Dette som en følge av at det i pbl. § 12-7 nr. 5 er adgang til å gi bestemmelser i reguleringsplan om krav til tilgjengelighet og standard, herunder livsløpsstandard. Likevel er det ikke nødvendigvis slik at bygninger med slik standard automatisk fører til at et objekt har lang varighet i bruk. Det kan være andre elementer enn utbygging med livsløpsstandard som er avgjørende for om objektet faktisk kommer til å bli brukt i lang tid.

Også den tredje hypotesen til Cold, om at kvalitet oppleves når objektet er enkelt og lettfattelig å bruke, kan til dels ivaretas i medhold av plan- og bygningsloven. Det er i pbl. § 12-7 nr. 5 gitt en hjemmel til å stille funksjonskrav i reguleringsplaner. Det sentrale i bestemmelsen er et brukfokus, hvor det kan gis krav til utforming med hensyn til blant annet eldre mennesker eller mennesker med funksjonsnedsettelse. Også her er det ingen automatikk i at samtlige brukere vil oppleve et objekt som både enkelt og lettfattelig, selv om det er tilpasset slike brukergrupper.

Det er vanskelig å se at pbl. innehar styringsverktøy som ivaretar de øvrige hypotesene til Cold om når kvalitet foreligger. Med dette menes å sikre at et bygg «*eldes smukt*», «*gleder oss ved sitt uttrykk eller blotte eksistens*», «*virker gjennomtenkt og gjennomarbeidet*»), «*er originalt*» og «*har en helhet i uttrykk og innhold*». Dette er kvalitative elementer som er nært knyttet til opplevelsen av et konkret objekt. Det er uansett utfordrende å se at det er mulig å ha en kategorisk tilnærming til hva som er smukt, hva som bringer frem glede eller hva det er som skal til for at noe virker gjennomtenkt for å nevne noe. Dette kan være noe av årsaken til at pbl. ikke innehar noen konkrete styringsverktøy som ivaretar alle elementene ved Cold sine hypoteser om når kvalitet foreligger.

At pbl. delvis har virkemidler som ivaretar arkitektens oppfatning av arkitektonisk kvalitet, gjelder også Nygaard sin forståelse av kvalitetsbegrepet. Et av elementene som Nygaard trekker frem er forholdet til omgivelsene. Gjennom adgangen til å fastsette bestemmelser i både kommuneplanens arealdel jf. pbl. § 11-9 nr. 5 og 6 og til reguleringsplan jf. pbl. § 12-7 nr. 1, har lovgiver gitt planmyndighetene hjemmel til å fastsette bestemmelser som ivaretar hensynet til omgivelsene. I tråd med forarbeidene omfatter disse kravene blant annet fastsettelse av utnyttelsesgrad, begrensninger i høyde, byggegrenser, terrengtilpasning, bebyggelsens karakter (åpen eller sammenhengende bebyggelse) og bygningstypologi (småhus eller blokker) for å nevne noe. Også hensynet til materialer kan ivaretas i reguleringsplan jf. pbl. § 12-7 nr. 1.

Når det gjelder Nygaard sin betraktning om det funksjonelle, så vil dette noe som delvis kan ivaretas i medhold av pbl. § 12-7 nr. 5, i likhet med Cold sin hypotese om når et objekt er enkelt og lettfattelig å bruke. I tillegg kan det også sies at Nygaard sin forståelse av det romlige som en del av kvalitetsbegrepet går på tvers av flere av de rettslige hjemlene til å sette krav til bestemmelser i arealplaner. Meningsinnholdet som ligger i det romlige er omfattende, og er muligens vanskelig å definere helt konkret.

Derimot er det utfordrende å se at loven innehar virkemidler som helt konkret søker å ivareta de øvrige elementene ved Nygaard sin forståelse av meningsinnholdet i begrepet. Dette gjelder «*programmet, idéen (...), symbolikken [og] byggeteknikken.*» Dette er elementer som havner utenfor de styringsrammene som finnes i pbl. Denne påstanden kan likevel nyanseres i det TEK17 oppstiller krav og preaksepterte ytelser til utførelse av byggverk. Det kan sies at de tekniske kravene som finnes i forskriften i seg selv til dels ivaretar hensynet til byggeteknikk.

Det understrekes også her at dette er krav som allerede er regulert i forskrift, og som kommunen ikke styrer og i utgangspunktet skal være noe tilbakeholdne med å vurdere.

Det er også elementer ved forståelsen til NAL som kan styres i medhold av pbl. I likhet med forståelsen til både Cold og Nygaard inkluderes funksjonalitet som en del av kvalitetsbegrepet ifølge landsforbundet. Det er tidligere gjort rede for at det finnes virkemidler i loven som til dels ivaretar dette hensynet. Loven har også virkemidler for å ivareta volumdimensjonering, i det det er mulig å gi bestemmelser om dette i både kommuneplanens arealdel og reguleringsplan jf. pbl. §§ 11-9 nr. 5 og 12-7 nr. 1.

Det er likevel utfordrende å se at pbl. har hjemmel for å kunne styre «*bygningmessig kvalitet, levedyktighet og holdbarhet.*» Selve begrepet «*bygningmessig kvalitet*» er noe vanskelig å forstå. Dette kan eksempelvis være kvaliteten på selve komponentene som bygningen består av, menneskers oppfatning av vedkommende bygning eller en sammensetning av begge disse dimensjonene. Det gjør det derfor vanskelig å konstatere hvorvidt pbl. faktisk har virkemidler som kan styre dette elementet. Dette gjelder til dels også elementene «*levedyktighet*» og «*holdbarhet*». Dersom disse elementene lar seg redusere til materialbruk finnes det hjemmel i pbl. § 12-7 nr.1 til å sette krav om dette. Det finnes likevel svært svake holdepunkter for å slå fast at disse elementene ved NAL sin definisjon utelukkende omhandler bruk av materialer.

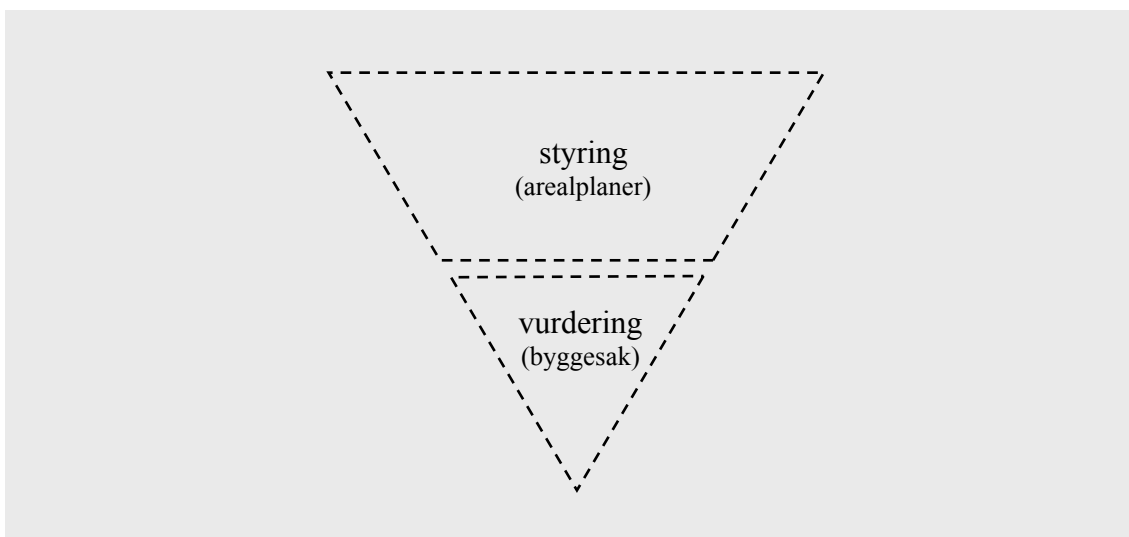
	Birgit Cold	Erik Nygaard	NAL
Plandelen i pbl. (styring).	Funksjonalitet og varighet (÷)	Funksjonalitet, materialer, forhold til omgivelser og det romlige (÷)	Funksjonalitet, bygningmessig kvalitet (÷) holdbarhet (÷), volum og levedyktighet (÷)
Byggesaksdelen i pbl. (vurdering).	Funksjonalitet	Funksjonalitet og forhold til omgivelser	Funksjonalitet
Byggeteknisk forskrift (TEK17) (vurdering).	Funksjonalitet og varighet (÷)	Funksjonalitet, materialer (÷) og byggeteknikk (÷)	Funksjonalitet, volum og bygningmessig kvalitet (÷)
Havner utenfor den samlede. pbl.	Når noe eldes smukt, er enkelt og lettfattelig å bruke, gleder oss ved sitt uttrykk eller blotte eksistens, virker gjennomtenkt og gjennomarbeidet, er originalt og har en helhet i uttrykk og innhold.	Programmet, symbolikken og idéen	Forhold som ikke umiddelbart er sansbare

Tabell 1. Sammenfatning av hvilke elementer ved arkitektens forståelse av kvalitetsbegrepet som lar seg styre i eller i medhold av pbl.

Med ovenstående oppsummering som utgangspunkt, viser Tabell 1 hvilke deler av arkitektens forståelse av arkitektonisk kvalitet som lar seg styre i eller i medhold av pbl. Det er satt et tegn (÷) bak noen av elementene i tabellen. Dette er elementer som gjennomgangen har vist at delvis

blir ivaretatt i de konkrete lovhjemlene. Figuren er utarbeidet for oversiktens skyld, og må ikke forstås som en kategorisk tilnærming til de ulike elementene ved kvalitetsbegrepet ifølge arkitektene. Oversikten kan heller ikke sies å være uttømmende, i det tabellen kunne tatt høyde for å skille mellom flere grader av ivaretagelse utover om elementene helt eller delvis ivaretas. Tabellen har dermed en illustrerende funksjon som oppsummerer hvilke elementer som lar seg styre i lovens plandel, og hvilke deler som havner utenfor styringsrammen i den samlede pbl.

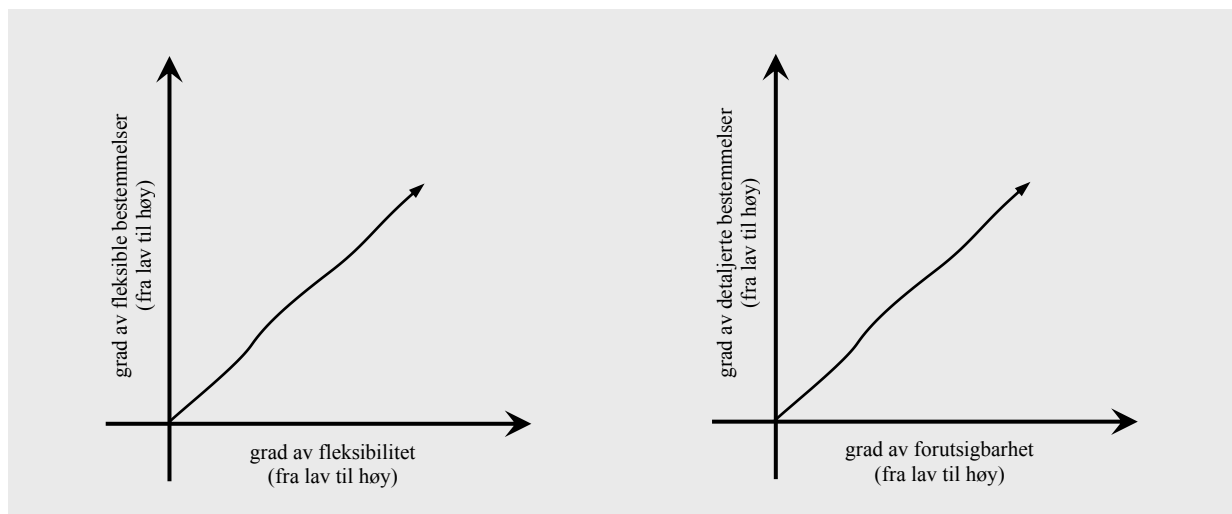
Gjennomgangen viser at det er flere elementer ved arkitektens forståelse som lar seg styre i eller i medhold av pbl. Det er likevel viktig å nyansere mulighetsrommet som finnes i henholdsvis plandelen, byggesaksdelen og i TEK17. Her er det vesentlig å forstå oppbyggingen i lovgivningen og den prosessuelle forvaltningen etter denne. Det vil her være helt essensielt å ha et forhold til nøkkelbegrepene *styring* og *vurdering*, som illustrert i Figur 11. Det er i planleggingsfasen det er mulig å styre elementer innenfor kvalitetsbegrepet. I den enkelte byggesaken er det ikke lenger tale om styring, i det kommunens oppgave er å vurdere om det omsøkte tiltaket er i tråd med bestemmelser i eller i medhold av lov. Lovens byggesaksdel er begrenset til å gi rammer for hvordan kommunen skal vurdere et omsøkt tiltak. Kommunens vurdering knytter seg til hvorvidt et omsøkt tiltak er i tråd med kravene som oppstilles i arealplan, byggesaksdelen og i TEK17. Mulighetsrommet til er i denne fasen svært innskrenket, sammenlignet med planfasen. Begrepet *styring* handler derfor om det mulighetene som finnes i planleggingsfasen, i motsetning til *vurdering* som er knyttet til gjennomføringsfasen.

Figur 11. Forholdet mellom styring og vurdering i plan- og byggesaker.

I et større perspektiv blir det dermed klart at også arkitektens handlingsrom ved gjennomføring snevres inn med graden av detaljstyring i planleggingsfasen. Bestemmelser som er svært

detaljerte i sin ordlyd kan være et virkemiddel som brukes for å sikre elementer som går inn under kvalitetsbegrepet, og som den prosjekterende arkitekten synes er viktig at videreføres ved gjennomføring av tiltaket. Det er av betydning for hensynet til forutsigbarhet, men det må likevel understrekes at det minsker graden av fleksibilitet. I de tilfellene hvor arkitekten ikke er den samme i planleggingsfasen som i gjennomføringsfasen, kan forholdet mellom hensynet til forutsigbarhet og fleksibilitet bli satt ytterligere på spissen. Forståelsen av kvalitetsbegrepet blant Cold, Nygaard og NAL gjør det også klart at begrepet ikke har et entydig innhold. Det kan derfor være elementer ved arkitektonisk kvalitet som uteblir av en arkitekt i planprosessen, men som gjerne skulle vært regulert ifølge en annen arkitekt. Motsatt kan det være deler ved begrepet som reguleres som et særskilt krav i arealplanen etter arkitektens ønske, men som skaper lite fleksibilitet ved gjennomføringen ifølge en annen.

Figur 12. Forholdet mellom fleksibilitet og forutsigbarhet illustrert ved graden av styring i bestemmelser.

Figur 12 viser hvordan fleksibilitet og forutsigbarhet er proporsjonalt med graden av styring i bestemmelser til juridisk bindende arealplaner. Desto mer fleksible bestemmelser, desto mer fleksibilitet vil man åpne opp for i den videre prosessen. Likeså vil desto mer detaljerte bestemmelser, gi desto mer grad av forutsigbarhet. Slik illustrerer figuren forholdet mellom fleksibilitet og forutsigbarhet gitt ved graden av styring i bestemmelsene. Med de ulike interessekonfliktene en plan- og byggesak kan innebære, vil det være relevant å sette spørsmål ved hvem man ønsker sikre forutsigbarhet og fleksibilitet for. Dette være den enkelte borgeren, arkitekten, forslagsstiller eller kommunen, for å nevne noen. Videre hva som er konsekvensene av at noen sikres forutsigbarhet eller fleksibilitet, og andre ikke. Dette er ikke noe som vil bli drøftet inngående i denne oppgaven, utover å belyse at det er en relevant problemstilling.

3.6.2 Styring og vurdering av nasjonale policygiveres forståelse i pbl.

Når det gjelder forholdet mellom departementenes forståelse av arkitektonisk kvalitet og hvilke elementer ved dette som lar seg styre i eller i medhold av lovgivningen er det grunnleggende å forstå hvilken rolle departementene har. Departementene vil ha en sentral rolle som utreder når det gjelder forberedning av lovgivning, i tillegg til en forvaltningsrolle etter slik lovgivning.

Det er flere elementer ved Kultur- og kirkedepartementets forståelse av kvalitetsbegrepet i dokumentet *Arkitektur.nå* som tydelig lar seg styre gjennom lovens plandel. Det sentrale i det arkitekturpolitiske dokumentet er at begrepet omfatter «*funksjonelle, tekniske og formale*» elementer. Som det tidligere er gjort rede for, er det funksjonelle aspektet noe som lar seg styre i medhold av lovens plandel. Med hjemmel i pbl. § 12-7 nr. 5 kan det i reguleringsplan settes funksjonskrav innenfor planens avgrensning. Slik kan deler av departementets forståelse av begrepet styres i medhold av lovgivningens plandel. Når det gjelder det tekniske aspektet, så er dette noe som både lovens byggesaksdel og TEK17 i seg selv styrer, og som kun skal vurderes av kommunen dersom det er behov for dette. Det vises her til den nærmere redegjørelsen som er gitt tidligere, om når dette vil være aktuelt.

Som en konsekvens av at det arkitekturpolitiske dokumentet ikke går nærmere inn på hva som menes med «*formale*» aspekter, er det vanskelig å peke ut konkrete hjemler i lovens plandel som kan styre dette hensynene. Det må i den anledning nevnes at mangelen på en detaljert beskrivelse, ikke automatisk kan utelukke at departementets forståelse av begrepet ikke lar seg styre gjennom lovens plandel. I et større perspektiv kan det være elementer ved forståelsen av begrepet som kan styres, men som det i nærværende oppgave er vanskelig å gi en nærmere avklaring på.

Blant de to dokumentene som gir uttrykk for nasjonale policygivere sin forståelse av begrepet, er det elementene som finnes i artikkelen *Arkitektur, byggeskikk og estetikk* som klart lar seg styre i medhold av lovens plandel. Dette må ses i sammenheng med at artikkelen går veldig detaljert til verks med å angi meningsinnholdet i begrepet. Hensynet til lysforhold, siktlinjer, tilpasning til terreng, tomtstruktur, bebyggelsesstruktur, utforming av vei, volum, høyder, fasader og tak samt plassering av bebyggelse og utearealer er alle elementer som helt eller delvis lar seg styre gjennom kommuneplanens arealdel jf. pbl. § 11-9 nr. 5 og i reguleringsplan jf. pbl. § 12-7 nr. 1. Begge bestemmelsene gir kommunen adgang til å sette krav til de forskjellige elementene på lokalt plannivå. Fellesnevneren for begge hjemlene er at de søker å sette rammer

for utbyggingsvolum samtidig som hensynet til omgivelsene søkes ivaretatt. I tillegg er forholdet til lys og siktlinjer noe som delvis også lar seg styre i tråd med adgangen som oppstilles i § 11-9 nr. 7. Dette som en følge av at formålet med bestemmelsen er å ivareta de eksisterende omgivelsene.

Hensynet til oppholds- og lekearealer, størrelse på leiligheter og forholdet til kulturminner er alle elementer ved policygiverens forståelse av kvalitetsbegrepet som også kan styres i reguleringsplan. Med hjemmel i pbl. § 12-7 nr. 4 kan det settes krav til oppholds- og lekearealer. Størrelse på leiligheter kan, som redegjort for tidligere, styres i medhold av § 12-7 nr. 5. Også forholdet til kulturminner er særskilt behandlet i pbl. § 12-7 nr. 6 hvor det er gitt en adgang til å gi bestemmelser i plan for å ivareta dette hensynet.

Det er noe utfordrende å trekke frem helt konkrete hjemmelsgrunnlag i §§ 11-9 og 12-7 som gjør det mulig å styre det overordnede landskapet (natur- og kulturlandskap) og blå-grønne strukturer. Artikkelen behandler hensynet til natur- og kulturlandskap som et overordnet premissgivende element. Det er muligens dette som gjør det vanskelig å peke på en eller flere konkrete hjemmelsgrunnlag i plandelen som gjør det mulig å styre dette i form av bestemmelser i plan. Videre er det interessant at artikkelen peker på blå-grønne strukturer som en del av kvalitetsbegrepet. Nærværende oppgave har ikke hatt fokus på arealformål og underformål som kan gis til de ulike arealene innenfor en plans avgrensning, jf. pbl. § 12-5. Det bør derfor her nevnes at pbl. § 12-5 nr. 3 kan benyttes for å regulere grønnstruktur for å understreke betydningen av blå-grønne strukturer.

	Kultur- og kirkedepartementet	Kommunal- og distriktsdepartementet
Plandelen i pbl. (styring).	Funksjonalitet	Lys, siktlinjer (÷), terreng, tomte- og bebyggelsesstruktur, plassering av bebyggelse og utearealer, volum, høyder, materialer, farger, utforming av vei, opphold- og lekearealer, størrelse på leiligheter, forhold til kulturminner
Byggesaksdelen i pbl. (vurdering).	Tekniske aspekter	Plassering av bebyggelse, høyder
Byggteknisk forskrift (TEK17) (vurdering).	Tekniske aspekter	Plassering av bebyggelse og utearealer, volum høyder, opphold- og lekearealer
Havner utenfor den samlede pbl.	Formale aspekter (÷)	

Tabell 2. Sammenfatning av hvilke elementer ved nasjonale policygivere sin forståelse av kvalitetsbegrepet som lar seg styre i eller i medhold av pbl.

I motsetning til deler ved Kultur- og kirkedepartementets forståelse av arkitektonisk kvalitet, er det ingen elementer ved Kommunal- og distriktsdepartementet sin forståelse som havner utenfor den samlede pbl. Dette til tross for at departementet går svært grundig til verks med å

oppstille elementer ved begrepet i artikkelen *Arkitektur, byggeskikk og estetikk*. Dette kan begrunnes med utgangspunkt i de ulike departementenes ansvarsområder. Kommunal- og distriktsdepartementet sitt ansvar for pbl. kan dermed være en rimelig forklaring på at deres betraktninger er sammenfallende med lovens innhold.

At kommunal- og distriktsdepartementet sin forståelse kommer så tydelig til uttrykk i en artikkel, i motsetning til forarbeidene, er også noe som bør drøftes nærmere. Forarbeidene går ikke på langt nær like inngående med å gi en kategorisk tilnærming til kvalitetsbegrepet. I motsetning til forarbeidene vil ikke en artikkel ha en funksjon som rettskilde. Dette har betydning i de tilfellene hvor det oppstår tolkningstvil. Dersom en reguleringsplan har en bestemmelse som eksplisitt sa at «*bebyggelsen skal ha høy arkitektonisk kvalitet*», og det oppstår tvil om hva som er innholdet i bestemmelsen vil tolkningen kunne suppleres med forarbeidene som rettskilde. En artikkel vil ikke kunne gis slik tyngde, selv om forfatteren har ansvar for lovgivningen.

3.6.3 Styring og vurdering av lovgivers forståelse i pbl.

Det er flere deler ved lovgivers forståelse av arkitektonisk kvalitet som kan styres gjennom juridisk bindende arealplaner i medhold av pbl. Elementene ved kvalitetsbegrepet, slik det kommer til uttrykk i forarbeidene, kan styres gjennom bestemmelser som kan gis til både kommuneplanens arealdel og reguleringsplan. Dette gjelder krav til universell utforming og utearealer jf. §§ 11-9 nr. 5 og § 12-7 nr. 4. Når det gjelder krav til brukbarhet er dette noe som delvis lar seg styre i medhold av §§ 11-9 nr. 5 og 12-7 nr. 4 om funksjons- og kvalitetskrav. Men det må her nevnes at dette, sammen med kravet til forsvarlighet, er særskilt regulert i lovens byggesaksdel i § 29-3. Dette er noe som vil bli ytterligere redegjort for under punkt 4.3.1.

Deler av lovens rundskriv, H-07/97, gir kvalitetsbegrepet samme meningsinnhold som Kultur- og kirke departementet. Dette innebærer at begrepet omfatter det «*funksjonelle, tekniske og formale.*» Som nevnt tidligere, er det adgang til å stille funksjonskrav i både kommuneplanens arealdel og reguleringsplan jf. pbl. §§ 11-9 nr. 5 og 12-7 nr. 5. Når det gjelder det tekniske aspektet er dette noe som lovgivningen med tilhørende TEK17 styrer i seg selv, og som ikke ligger innenfor kommunen styringsramme. Gjennomgangen har likevel vist at det er utfordrende å konkretisere styringselementer i lovens plandel som helt eksplisitt søker å ivareta de formale elementene ved begrepet, slik det blir fremstilt i lovens rundskriv.

Veilederen, T-1997-1179, har noen elementer ved seg som kan ivaretas i eller i medhold av loven. Dette gjelder materialbruk som kan styres og tekniske forhold som kan vurderes. Det er likevel flere elementer ved lovgivers forståelse av begrepet, slik det kommer frem i veilederen, som ikke lar seg styre i medhold av lovgivningen. Dette gjelder den følelsesmessige dimensjonen ved lovgivers oppfatning av begrepet. Det er vanskelig å se at loven kan styre brukernes opplevelse av omgivelsene. Det samme gjelder godt håndverk og gjennomtenkt detaljering. Denne problemstillingen er kjent ved Nygaard sin forståelse av kvalitetsbegrepet, hvor en kom frem til at TEK17 har noen tekniske krav til utførelse. Forskriften vil likevel neppe sies å kunne styre «*godt håndverk*», men heller byggetekniske løsninger i tråd med bransjepraksis. Brukernes opplevelse av omgivelsene og forholdet til hva som er gjennomtenkt detaljering er elementer ved lovgivers forståelse av kvalitetsbegrepet som det ikke er mulig å styre i medhold av de virkemidlene som finnes i lovgivningen. Disse elementene havner dermed utenfor den styringsrammen som finnes i den samlede pbl.

	Forarbeidene	Rundskriv	Veileder
Plandelen i pbl. (styring).	Universell utforming, brukbarhet (÷), uterom mellom byggverk og utearealer	Funksjonalitet	Materialer
Byggesaksdelen i pbl. (vurdering).	Universell utforming, brukbarhet (÷) og forsvarlighet	Tekniske krav	Tekniske krav
Byggeteknisk forskrift (TEK17) (vurdering).	Universell utforming, utearealer, brukbarhet (÷), uterom mellom byggverk og forsvarlighet	Funksjonalitet og tekniske krav	Tekniske krav
Havner utenfor den samlede pbl.			Brukernes opplevelse av omgivelsene, godt håndverk og gjennomtenkt detaljering og tilfredstillelse av følelsesmessige behov

Tabell 3. Sammenfatning av hvilke elementer ved lovgiver sin forståelse av kvalitetsbegrepet som lar seg styre i eller i medhold av pbl.

4.1 Vurdering av «god» og «mindre god» arkitektonisk kvalitet i pbl.

4.1.1 Vurderinger som skal foretas i en byggesak

Det har i nærværende oppgave blitt redegjort for en differensiering mellom styring og vurdering i planleggings- og gjennomføringsfasen. Når det kommer til gjennomføring av det enkelte tiltaket, er pbl. bygget opp slik at lovens byggesaksdel gir rammer for hvordan kommunen skal vurdere et omsøkt tiltak. Den vurderingen som skal foretas i denne fasen er begrenset til hvorvidt et omsøkt tiltak er i tråd med kravene som oppstilles i eller i medhold av lovgivningen. Dette være krav gitt i juridisk bindende arealplaner, lovens byggesakdel og til dels TEK17.

Lovens klare utgangspunkt er at en tiltakshaver vil ha et rettskrav på å få innvilget sin komplette byggesøknad dersom tiltaket oppfyller bestemmelsene gitt i lov eller i medhold av denne, jf. pbl. § 21-4. Det blir i forarbeidende, Ot.prp.nr.45 (2007-2008) s. 321, understreket at det på den ene siden ikke er anledning til å gi avslag uten at det foreligger hjemmel til dette, og på den andre siden at det ikke skal gis tillatelse til tiltak som er i strid med bestemmelser i eller i medhold av pbl. Denne vurderingen foregår i byggesaksbehandlingen, og ligger i første omgang til kommunen.

4.1.2 Nærmere om vurderingen av arkitektonisk kvalitet

Kommunens vurdering av hvorvidt et omsøkt tiltak innehar arkitektonisk kvalitet handler om å vurdere oppfyllelse av de elementene som inngår i begrepet. Dette er elementer som kan være forankret i reguleringsplan med tilhørende bestemmelser. Det vil da være nødvendig å vurdere det omsøkte tiltaket opp mot reguleringsbestemmelsene. Dette vil foregå som en utsjekking av hvorvidt tiltaket oppfyller kravene som er stilt i planen. Dersom dette ikke er tilfelle, kan ikke kommunen gi tillatelse og det omsøkte tiltaket skal således avslås jf. pbl. § 21-4. I praksis kan vurderingen av hvorvidt det omsøkte tiltaket oppfyller kravene som er stilt i reguleringsplanen oppleves som kategorisk. Enten så er tiltaket i tråd med bestemmelsene, eller så er det ikke det. Dette gjelder selvfølgelig med mindre reguleringsplanen i seg selv foretar et skille mellom de ulike nyansene av oppfyllelse, herunder «god» eller «mindre god» kvalitet.

Som en del av vurderingen i byggesaksbehandlingen er kommunen nødt til å ta stilling til hvorvidt det omsøkte tiltaket oppfyller lovens krav til visuelle kvaliteter i pbl. § 29-2. Det ser tilsynelatende ut til at oppfyllelsen av visuelle kvaliteter blir nyansert, i det «*gode visuelle kvaliteter*» er et krav for å oppfylle bestemmelsen. Bestemmelsen er gjengitt her:

§ 29-2. Visuelle kvaliteter

Ethvert tiltak etter [kapittel 20](#) skal prosjekteres og utføres slik at det etter kommunens skjønn innehar gode visuelle kvaliteter både i seg selv og i forhold til dets funksjon og dets bygde og naturlige omgivelser og plassering.

0 Tilføyd ved [lov 8 mai 2009 nr. 27](#). Endres ved lov [11 mai 2021 nr. 37](#) (ikr. fra den tid Kongen bestemmer).

Figur 13. Utklipp av pbl. § 29-2 fra Lovdata.

Begrepsbruken «visuelle kvaliteter» kjenner vi igjen fra lovforarbeidene. Dette er et begrep som ifølge lovgiver ikke selvstendig utgjør meningsinnholdet i arkitektonisk kvalitet, men som inngår i kvalitetsbegrepet sammen med andre elementer. Det er derfor relevant å undersøke hvordan «visuelle kvaliteter» som et element i kvalitetsbegrepet lar seg styre i medhold av pbl. Det sentrale i pbl. § 29-2 er at det er et krav at et tiltak «innehar gode visuelle kvaliteter», både når det gjelder tiltaket isolert sett og også i forhold til tiltakets funksjon, omgivelser og plassering.

Det blir i rundskriv H-2010-1 utdypet at det med «gode visuelle kvaliteter» menes:

«(...) at bygningen gjennom sin form gir uttrykk for sin funksjon, og at andre visuelle kvaliteter skal ivaretas i prosjektering og utførelse, slik som samspill mellom volum og høyde, fasadeuttrykk med videre. Kravet til god kvalitet skal også tolkes relativt i forhold til tiltakets størrelse og synlighet. Det vil således innebære at en større boligblokk eller et større kontorbygg vil måtte underkastes et strengere regime enn en enebolig eller kiosk.» (Kommunal- og regiondepartementet, 2010, s. 50).

Det blir videre presisert i rundskrivet at selv om et tiltak isolert sett innehar «gode kvaliteter», så vil det ikke være noe automatikk i at det lar seg plassere i enhver type omgivelse. Det er heller ikke et krav at tiltaket skal være likt de bygde omgivelsene, men eventuelle avvik må kunne begrunnes faglig og ikke fremstå som tilfeldig. Helt eksplisitt nevnes det at kontraster også kan være positivt. Også andre vurderingstemaer hva gjelder innholdet i bestemmelsen blir utdypet i rundskrivet, i det følgende fremgår:

«[e]ttersom plassering blir et krav i bestemmelsen, kan det stilles strengere krav til et tiltak som vil prege landskapet, for eksempel ei større bru eller et kjøpesenter. Videre må det tas hensyn til om tiltaket plasseres i sentrum av et tettsted eller om det er i et strøk med særlig historisk eller kulturell interesse. I disse tilfellene vil det være grunnlag for å kreve at den visuelle kvaliteten som ønskes innført eller opprettholdt i slike områder ivaretas.» (Kommunal- og regiondepartementet, 2010, s. 51).

Ovenstående utdrag fra rundskrivet illustrerer at det skal legges vekt på tiltakets størrelse og plassering i forhold til de bygde omgivelsene. I tillegg blir det angitt at det kan settes krav til innføring eller opprettholdelse av «den visuelle kvaliteten». Dette vil være relevante elementer som kan vektlegges i vurderingen av hvorvidt bestemmelsen i pbl. § 29-2 er oppfylt.

Gjennomgangen av innholdet i pbl. § 29-2 gjør det klart at det er flere elementer som inngår i vurderingen av hvorvidt et tiltak oppfyller kravene som oppstilles i bestemmelsen. Dette etterlater et spørsmål om hvordan denne vurderingen skal gjøres. Helt konkret handler det om hvordan man skal vurdere om et tiltak innehar «gode visuelle kvaliteter» eller ikke. Denne problemstillingen blir til dels tatt opp i rundskrivet, i det følgende blir redegjort for:

«Det legges til grunn at den konkrete vurderingen etter bestemmelsen er underlagt kommunens frie skjønn. De lokale bygningsmyndighetene må anses best egnet til å foreta den skjønnsmessige vurderingen, basert på lokal byggeskikk og lokalpolitisk styring av den visuelle utviklingen i kommunen.» (Kommunal- og regiondepartementet, 2010, s. 51).

Vurderingen av hvorvidt et omsøkt tiltak oppfyller kravene som er stilt i pbl. § 29-2 ligger dermed til kommunens skjønnsutøvelse. Dette begrunnes med at det er kommunen, som lokal bygningsmyndighet, som er best egnet til å foreta den konkrete vurderingen som bestemmelsen krever. Dette som en følge av at det er de selv som har best kjennskap til byggeskikken samt den visuelle utviklingen i kommunen som en del av den lokalpolitiske styringen.

Lovteksten, forarbeidene og rundskrivet gir kommunen noen føringer for hvordan elementer ved tiltaket og dets forhold til omgivelsene skal vektlegges ved vurderingen av de «visuelle kvalitetene.» Det kan likevel ikke sies at kommunen gjennom de ulike kildene er gitt en klar føring for hvordan de skal foreta en differensiering av hvorvidt det konkrete tiltaket innehar «gode» eller «mindre gode» visuelle kvaliteter. Det må derfor legges til grunn at også denne vurderingen er underlagt kommunens frie skjønn.

Det vil her være relevant å ta opp flere av problemstillingene som har blitt reist av henholdsvis arkitektene og nasjonale policygivere under punkt 3.1.1 og 3.1.2. Dette handler om hvordan de ulike elementene ved kvalitetsbegrepet inngår i en større helhet, og ikke lar seg redusere til enkeltelementer. Vurderingen som kommunen skal foreta i medhold av pbl. § 29-2 ser tilsynelatende ut til å være redusert til å handle om visuelle kvaliteter. Som understreket

tidligere vil dette kun være et vurderingsmoment blant flere elementer ved kvalitetsbegrepet. I et større perspektiv betyr dette at selv om kommunen skulle foreta en differensiering av «gode» eller «mindre gode» visuelle kvaliteter så vil ikke dette være dekkende nok for arkitektonisk kvalitet.

En annen problemstilling vil være at det er elementer ved forståelsen til arkitektene, nasjonale policygivere og lovgiver som vil havne utenfor den samlede pbl. Når det er elementer ved kvalitetsbegrepet som ikke lar seg forankre i lovgivningen, er det vanskelig å se at dette vil være relevante vurderingselementer som kommunen vil ta stilling til ved vurdering av tiltakets arkitektoniske kvalitet. Dette handler blant annet om når noe uventet går i stykker ifølge Cold, forhold som ikke umiddelbart er sansbare ifølge NAL og brukernes opplevelse av omgivelsene ifølge veilederen T-1997-1179. Dette vil således også havne utenfor den eventuelle vurderingen av «god» eller «mindre god» arkitektonisk kvalitet.

I et større perspektiv blir det dermed klart at de lokale plan- og bygningsmyndighetene ikke er gitt rammer for å vurdere hva som er «god» og «mindre god» arkitektonisk kvalitet for de elementene ved begrepet som lar seg forankre i eller i medhold av pbl. Slik nyansering ser tilsynelatende ut til å være avgrenset til å gjelde visuelle kvaliteter jf. pbl. § 29-2. Dette er ikke dekkende for den forståelsen arkitekter, nasjonale policygivere og lovgiver har til begrepet. Dette etterlater en problemstilling som handler om hvordan kommunene i den konkrete byggesaken skal vurdere hvorvidt et tiltak har «*god arkitektonisk kvalitet*» når dette er gitt som et krav i reguleringsplan, uten at det er i planen er gitt rammer for hvordan en slik vurdering skal foretas.

4.1.3 Kvalitetsbegrepet som en inngangsport til tolkningstvil

Manglende føringer for hvordan man konkret skal ta stilling til om et tiltak har «gode» eller «mindre gode» kvaliteter setter søkelyset på hvilke utfordringer angivelse av at tiltak skal ha «*god arkitektonisk kvalitet*» i reguleringsplan medfører. Dette fordi det reiser en problemstilling som angår hensynet til forutsigbarhet. På den ene siden handler det om kommunens eller forslagsstillers behov for å sikre at det som skal etableres har en viss kvalitet, mens det på den andre siden handler om at det må være klart for en tiltakshaver om hva som skal til for å oppfylle kvalitetskravet. Dette kan være to interesser som kan komme i konflikt, dersom det oppstår uenighet om oppfyllelse av kravet satt i reguleringsplan. Denne konflikten blir satt ytterligere på spissen når lovgivningen ikke har klare føringer for hvordan slik nyansering skal foretas. Et

krav om at et tiltak skal ha «god arkitektonisk kvalitet» i plan blir dermed upresis, og er svært vanskelig å vurdere i byggesaksbehandlingen.

I de tilfellene hvor det oppstår tolkningstvil skal det legges vekt på hva «regelgiver [...] har ment med bestemmelsen» i tillegg til en «vanlig språklig forståelse av teksten.» Dette er lagt til grunn i Borgarting lagmannsrett i LB-2012-142334. Hva som er ment med bestemmelsen kan komme til uttrykk gjennom en etablert og langvarig praksis i kommunen. Også planbeskrivelsen kan være et supplement for å oppklare den tvilen som har oppstått. Forståelsen av arkitektonisk kvalitet, slik den har blitt gjennomgått i nærværende oppgave, har tatt utgangspunkt i oppfatningen blant arkitekter, nasjonale policygivere og lovgiver. Dette er alle aktører som har en faglig tilnærming til begrepet. Dersom det ved tolkningstvil skal legges til grunn en alminnelig språklig forståelse av «god arkitektonisk kvalitet» er det ikke usannsynlig at flere elementer ved de ulike faglige aktørenes forståelse bortfaller. Det finnes sikkert flere fordeler og ulemper ved dette, men disse vil ikke blir drøftet inngående i nærværende oppgave utover at det her blir belyst at dette er en problemstilling.

5.1 Oppsummering og refleksjoner

Den overordnede problemstillingen i denne oppgaven har vært å undersøke hvordan begrepet arkitektonisk kvalitet forstås av ulike fagaktører i plan- og byggesaker. Med en hermeneutisk tilnærming, har flere dokumenter blitt analysert og drøftet som et ledd i å svare på hovedproblemstillingen med tilhørende delproblemstillinger.

Det er flere deler ved forståelsen av begrepet blant arkitekter, nasjonale policygivere og lovgiver som tilsynelatende kan se ut til å være sammenfallende. Begrepet tilsynelatende brukes her for å understreke at det ikke er en selvfølgelighet at meningsinnholdet ved elementer innenfor kvalitetsbegrepet forstås likt. Det er vesentlig å ha en kritisk tilnærming til meningsinnholdet som ilegges begrepet av de ulike fagaktørene. Selv om funksjonalitet, som et element ved kvalitetsbegrepet, er en gjenganger blant de ulike aktørenes forståelse, er det ingen automatikk i at innholdet i begrepet «funksjonalitet» er sammenfallende blant arkitekter, nasjonale policygivere og lovgiver. Det er dermed relevant å ha en kritisk tilnærming til de faglige aktørene sin forståelse av kvalitetsbegrepet, og elementer ved dette.

Som lokal planmyndighet har kommunen mulighet til å styre flere elementer ved de faglige aktørenes forståelse av kvalitetsbegrepet. Andre elementer vil bygningsmyndighetene kun ha mulighet til å vurdere i den enkelte byggesaken. Noen deler ved aktørenes forståelse kan verken styres i den enkelte plansaken eller vurderes i den konkrete byggesaken, i eller i medhold av pbl. Dette betyr at meningsinnholdet i begrepet blir redusert når det blir satt i system, enten det er en plansak eller en byggesak. Dette blir utfordrende når flere av aktørene peker på at elementene innenfor kvalitetsbegrepet ikke lar seg redusere til enkeltelementer, og må ses i sammenheng med den helheten som begrepet inngår i.

I denne oppgaven har det blitt foretatt en differensiering mellom styring i arealplaner og vurdering i den enkelte byggesak. Utfordringene med å sette arkitektonisk kvalitet i system, blir svært tydelig ved vurdering av et omsøkt tiltak ved byggesaksbehandling. Det kan her være elementer som ligger innenfor aktørenes forståelse av kvalitetsbegrepet som går under samlebetegnelsen arkitektonisk kvalitet, som det er vanskelig å vurdere oppfyllelsen av i den enkelte byggesak. Dette henger sammen med at det er elementer ved begrepet som det ikke finnes rammer til å verken styre eller vurdere i eller i medhold av pbl.

Det er relevant å se utfordringene med å styre krav til oppfyllelse av høy arkitektonisk kvalitet i arealplaner i et større perspektiv. Selv om det i nærværende oppgave har vært kvalitetsbegrepet som har vært gjenstand for analyse og drøftelse, vil det ikke være mulig å utelukke at det finnes andre begreper som ikke har et klart meningsinnhold og som kan skape tolkningstvil når disse nedfelles som krav i juridisk bindende bestemmelser. I en større sammenheng handler det om et behov om å være bevisst over begrepsbruken. Det er viktig å drøfte hvilke muligheter som finnes for tolkningstvil når man stiller krav i arealplaner. Behovet for slik bevisstgjøring gjør seg gjeldende for de som utformer planene, dette være private plankonsulenter eller kommuneadministrasjonen. Også politikerne som skal vedta arealplaner og som har anledning til å foreta endringer med planbestemmelser må være klare over meningsinnholdet i ordlyden som nedfelles i bestemmelsene.

I forlengelsen av behovet for å være bevisst over hvilke begreper som nedfelles i juridisk bindene bestemmelser, vil en annen problemstilling være en avveining av forholdet mellom forutsigbarhet og fleksibilitet i den enkelte plan. Nærværende oppgave har så vidt vært innom problematikken, men dette er et felt som det bør forskes nærmere på. Dette kan gjerne ses på i sammenheng med styring av de elementene som ligger i kvalitetsbegrepet. Det må da gjøres en vurdering av hvilken forutsigbarhet man oppnår ved å stille detaljerte krav til disse elementene og hvilken fleksibilitet mindre detaljstyrte bestemmelser fører til. Videre er det relevant å stille spørsmål ved hvem man ønsker sikre forutsigbarhet og fleksibilitet for. Dette være den enkelte borgeren, arkitekten, forslagsstiller eller kommunen - for å nevne noen – og hvorfor dette er viktig.

6.1 Litteraturliste

- Andersen, B., Dalseide, A. M., Hanssen, G. S., Skrede, J., Staven, H. D. & Mamelund, S.-E. (2020). *Erfaringer med å sikre arkitektonisk kvalitet gjennom planlegging*. Rapport FoU-resultat 2020:04. Tilgjengelig fra: https://www.regjeringen.no/contentassets/87c08113be524b0eb36010ba30f2ecf9/afi_fou_2020_04_arkitektonisk_kvalitet_planlegging.pdf (lest 16.08.2022).
- Bell, E., Bryman, A. & Harley, B. (2011). *Business Research Methods*. Oxford: Oxford University Press.
- Cold, B. (1989). Om arkitektur og kvalitet – ikke den teknisk, funksjonelle, målbare kvaliteten, men den opplevde estetiske. *Tidskrift för Arkitekturforskning*, 2 (1-2): 31-46. Tilgjengelig fra: <http://arkitekturforskning.net/na/article/viewFile/1022/962> (lest 25.09.2022).
- Fleischer, C. A. (1998). *Rettskilder og juridisk metode*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Grøtvedt, P. (2020, 19. oktober). Ny utredning om god arkitektur og planlegging. *Tønsberg Blad*. Tilgjengelig fra: <https://www.tb.no/ny-utredning-om-god-arkitektur-og-planlegging/o/5-76-1399961> (lest 22.09.2022).
- Hiorthøy, E. (1989). Et kritisk syn på arkitekturideologier. I: Arkitektavdelingens skriftserie. *Arkitektur og kvalitet*. Tilgjengelig fra: <https://www.nb.no/items/d39fcb63de53aa4a46fe32eeaf871a2f?page=49&searchText=arkitekt%20kvalitet> (lest 07.10.2022).
- Holth, F. & Winge, N. (2019). *Plan- og bygningsrett. Kort forklart*. 2.utg. Oslo: Universitetsforlaget.
- Jacobsen, D. I. (2022). *Hvordan gjennomføre undersøkelser? Innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. 4. utg. Kristiansand: Cappelen Damm Akademisk.
- Johannesen, A., Tufte, P.A. & Kristoffersen, L. (2010). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. 4.utg. Oslo: Abstrakt.
- Kommunal- og distriktsdepartementet. (2022a). *Arkitektur, byggeskikk og estetikk*. Tilgjengelig fra: <https://www.regjeringen.no/no/tema/plan-bygg-og->

[eiendom/plan_bygningsloven/planlegging/fagtema/arkitektur/id2814958/?expand=factbox2814968](https://www.regjeringen.no/et/tema/planlegging/fagtema/arkitektur/id2814958/?expand=factbox2814968) (lest 06.10.2022).

Kommunal- og distriktsdepartementet. (2022b). *Reguleringsplan*. Tilgjengelig fra: https://www.regjeringen.no/contentassets/2804283df64641cea321fdcdac779f4/reguleringsplan_2022.pdf (lest 08.10.2022).

Kommunal- og moderniseringsdepartementet. (2018). *Reguleringsplanveileder*. Tilgjengelig fra: https://www.regjeringen.no/contentassets/b1752a6a42f84a88a9595a4061956b43/no/pdfs/reguleringsplanveileder_sept_2018.pdf (lest 16.08.2022).

Kultur- og kirkedepartementet. (2009). *Arkitektur.nå – Norsk Arkitekturpolitikk*. Tilgjengelig fra: https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kkd/kultur/rapporter-og-utredninger/kkd_arkitektur.naa_web_justert_pdf-utgave_sept09.pdf (lest 22.09.2022).

Miljødepartementet & Kommunal- og arbeidsdepartementet. (1997). *Veileder T-1997-1179 Estetikk i plan- og byggesaker*. Tilgjengelig fra: <https://www.regjeringen.no/contentassets/24576601587247a19b81f56642a0f5cc/6105-estetikk.pdf> (lest 28.09.2022).

Nittedal kommune. (2019a). *Detaljreguleringsplan for Berget. Nittedal kommune. Planbeskrivelse*. Tilgjengelig fra: http://webhotel3.gisline.no/GisLinePlanarkiv/3031/279/Dokumenter/279_Planbeskrivelse.PDF (lest 22.09.2022).

Nittedal kommune. (2019b). *Reguleringsbestemmelser. Detaljreguleringsplan for Berget*. Tilgjengelig fra: https://webhotel3.gisline.no/GisLinePlanarkiv/3031/279/Dokumenter/279_Planbestemmelser.PDF (lest 22.09.2022).

Nittedal kommune. (2020a). *Rammetillatelse. - 14/2 – Berget 18 – Byggetrinn 1*. Tilgjengelig fra: <https://opengov.360online.com/Cases/nittedal/File/Details/1344376.PDF?fileName=Rammetillatelse%20-%2014%2F2%20-%20Berget%2018%20-%20Byggetrinn%201&fileSize=9456495> (lest 22.09.2022).

Nittedal kommune. (2021). *Redegjørelse om fasader og estetikk*. Tilgjengelig fra:
<https://opengov.360online.com/Cases/nittedal/File/Details/1601406.PDF?fileName=Vedlegg%203%20-%20Redegj%20estetikk%20mottatt%20ved%20s%20knad%20om%20IG2.pdf&fileSize=1315129> (22.09.2022).

Nittedal kommune. (2022a). *Saksfremlegg – søknad om igangsettingstillatelse*. Tilgjengelig fra:
<https://opengov.360online.com/Meetings/nittedal/File/Details/1600807.PDF?fileName=S%20kna%20d%20om%20igangsettingstillatelse%20-%2014%20F2%20-%20Berget%2018&fileSize=985596> (lest 22.09.2022).

Nittedal kommune. (2022b). *Saksfremlegg – ny søknad om igangsettingstillatelse*. Tilgjengelig fra:
[https://opengov.360online.com/Meetings/nittedal/File/Details/1612704.PDF?fileName=Ny%20s%20knad%20om%20igangsettingstillatelse%20IG4%20\(estetikk\)%20-%2014%20F2%20-%20Berget%2018&fileSize=1396612](https://opengov.360online.com/Meetings/nittedal/File/Details/1612704.PDF?fileName=Ny%20s%20knad%20om%20igangsettingstillatelse%20IG4%20(estetikk)%20-%2014%20F2%20-%20Berget%2018&fileSize=1396612) (lest 22.09.2022).

Norske arkitekters landsforbund. (2005). *Høringsuttalelse til: NOU 2005:12 «Mer effektiv bygningslovgivning II»*. Tilgjengelig fra:
<https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/krd/hdk/2005/0004/ddd/pdfv/267063-nal.pdf> (lest 23.09.2022).

Nygaard, E. (2002). Arkitektonisk kvalitet: et forsøg på en kortfattet definisjon. *Nordisk Arkitekturforskning*, (1): 91-94. Tilgjengelig fra:
<http://arkitekturforskning.net/na/article/view/516/464> (lest 22.09.2022).

Ot.prp.nr.32 (2007-2008). *Om lov om planlegging og byggesaks- behandling (plan- og bygningsloven) (plandelen)*. Oslo: Miljøverndepartementet. Tilgjengelig fra:
<https://www.regjeringen.no/contentassets/feaa16f059aa4db2b6ba095abf47c924/no/pdfs/otp200720080032000dddpdfs.pdf> (lest 21.09.2022).

Ot.prp.nr.45 (2007-2008). *Om lov om planlegging og byggesaksbehandling (plan- og bygningsloven) (byggesaksdelen)*. Oslo: Kommunal- og regionaldepartementet. Tilgjengelig fra:

<https://www.regjeringen.no/contentassets/ce5f1be372ad4586a53b314bfc4dc2c8/no/pdfs/otp200720080045000dddpdfs.pdf> (lest 22.09.2022).

Plan- og bygningsloven. (2008). *Lov om planlegging og byggesaksbehandling av 27. juni 2008 nr. 71*. Tilgjengelig fra: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2008-06-27-71?q=plan-%20og%20byggningslov> (lest 22.09.2022).

Plan- og bygningsloven. (1985). *Lov om plan- og bygningslov av 14. juni 1985 nr. 77*. Tilgjengelig fra: <https://www.regjeringen.no/contentassets/ba48feb9f3ab4bac840dd1cc2f768ffc/lti-lov-1985-06-14-77.pdf> (lest 11.10.2022).

Rundskriv H-07/97. (1997). *Om endringer av estetikkbestemmelser i plan- og bygningsloven*. Oslo: Kommunal- og arbeidsdepartementet. Tilgjengelig fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/rundskriv-h-0797/id108136/> (lest 28.09.2022)

Rundskriv H-2010-1. (2010). *Ikraftsetting av lov om planlegging og byggesaksbehandling (plan- og bygningsloven)*. Oslo: Kommunal- og regionaldepartementet. Tilgjengelig fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/ikraftsetting-av-byggesaksdelen-i-plan--/id607665/> (lest 28.09.2022).

Rönn, M. (2001). Det problematiske kvalitetsbegreppet. *Nordisk Arkitekturforskning*, (4): 7-19. Tilgjengelig fra: <http://arkitekturforskning.net/na/article/viewFile/381/337> (lest 22.09.2022).

Tjora, A. (2012). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis*. 2. utg. Berkeley: Gyldendal Akademisk.

6.2 Figurliste

Figur 1. Nittedal kommune. (2019a). *Detaljreguleringsplan for Berget. Nittedal kommune. Planbeskrivelse*. Tilgjengelig fra:

http://webhotel3.gisline.no/GisLinePlanarkiv/3031/279/Dokumenter/279_Planbeskrivelse.PDF (lest 22.09.2022).

Figur 2. Nittedal kommune. (2020b). *Søknad om rammetillatelse*. Tilgjengelig fra:

<https://opengov.360online.com/Cases/nittedal/Case/Details/244356?documentID=974081> (lest 22.09.2022).

Figur 3. Nittedal kommune. (2020b). *Søknad om rammetillatelse*. Tilgjengelig fra:

<https://opengov.360online.com/Cases/nittedal/Case/Details/244356?documentID=974081> (lest 22.09.2022).

Figur 4. Nittedal kommune. (2020b). *Søknad om rammetillatelse*. Tilgjengelig fra:

<https://opengov.360online.com/Cases/nittedal/Case/Details/244356?documentID=974081> (lest 22.09.2022).

Figur 5. Eget fotografi. *Fasader mot øst på hus A og B*.

Figur 6. Egen fremstilling. *Sammenfatning av de ulike problemstillingene i oppgaven*.

Figur 7. Egen fremstilling. *Framstilling av Cold (1989) sin hypotese om når kvalitet finnes og ikke*.

Figur 8. Egen fremstilling. *Relevante elementer ved vurdering av et prosjekts arkitektonisk kvalitet etter departementets veiledning*.

Figur 9. Plan- og bygningsloven. (2008). *Lov om planlegging og byggesaksbehandling av 27. juni 2008 nr. 71*. Tilgjengelig fra: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2008-06-27-71?q=plan-%20og%20byggningslov> (lest 22.09.2022).

Figur 10. Plan- og bygningsloven. (2008). *Lov om planlegging og byggesaksbehandling av 27. juni 2008 nr. 71*. Tilgjengelig fra: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2008-06-27-71?q=plan-%20og%20byggningslov> (lest 22.09.2022).

Figur 11. Egen fremstilling. *Forholdet mellom styring og vurdering i plan- og byggesaker.*

Figur 12. Egen fremstilling. *Forholdet mellom fleksibilitet og forutsigbarhet illustrert ved graden av styring i bestemmelser.*

Figur 13. Plan- og bygningsloven. (2008). *Lov om planlegging og byggesaksbehandling av 27. juni 2008 nr. 71*. Tilgjengelig fra: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2008-06-27-71?q=plan-%20og%20byggningslov> (lest 22.09.2022).

6.3 Tabeller

Tabell 1. Egen fremstilling. *Sammenfatning av hvilke elementer ved arkitektenes forståelse av kvalitetsbegrepet som lar seg styre i eller i medhold av pbl.*

Tabell 2. Egen fremstilling. *Sammenfatning av hvilke elementer ved nasjonale policygivere sin forståelse av kvalitetsbegrepet som lar seg styre i eller i medhold av pbl.*

Tabell 3. Egen fremstilling. *Sammenfatning av hvilke elementer ved lovgiver sin forståelse av kvalitetsbegrepet som lar seg styre i eller i medhold av pbl.*

Norges miljø- og biovitenskapelige universitet
Noregs miljø- og biovitenskapelige universitet
Norwegian University of Life Sciences

Postboks 5003
NO-1432 Ås
Norway